



6/3453

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AON wewn. 4944/97

JAWNE

Do użytku służbowego

Egz. Nr 90

Płk prof. dr hab. Julian SKRZYP
Płk dr Zbigniew LACH

OBWÓD KALININGRADZKI – CHARAKTERYSTYKA WOJSKOWO-GEOGRAFICZNA



50060

WARSZAWA

1997

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
Katedra Geografii Wojennej

PRZEKLASYFIKOWANO

Protokół Nr 54305

JAWNE

AON wewn. 4944/97

~~Do użytku służbowego~~

Egz. nr 90

Płk prof. dr hab. Julian SKRZYP

Płk dr Zbigniew LACH

OBWÓD KALININGRADZKI - CHARAKTERYSTYKA WOJSKOWO - GEOGRAFICZNA



SPIS TREŚCI

| | |
|---|-----------|
| WSTĘP | 5 |
| Rozdział 1. WIADOMOŚCI OGÓLNE | 6 |
| 1.1. Podstawowe dane geograficzne | 6 |
| 1.2. Znaczenie strategiczne | 9 |
| 1.3. Zarys historyczny | 10 |
| Rozdział 2. WARUNKI FIZYCZNOGEOGRAFICZNE | 16 |
| 2.1. Rzeźba terenu | 16 |
| 2.2. Grunty | 20 |
| 2.3. Wody śródlądowe | 21 |
| 2.4. Lasy | 28 |
| 2.5. Klimat..... | 29 |
| Rozdział 3. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO | 32 |
| 3.1. Ludność | 32 |
| 3.2. Osadnictwo | 35 |
| Rozdział 4. WARUNKI GOSPODARCZE | 40 |
| 4.1. Baza surowcowa | 40 |
| 4.2. Przemysł i rolnictwo | 42 |
| Rozdział 5. INFRASTRUKTURA GOSPODARCZA I MILITARNA | 48 |
| 5.1. Infrastruktura gospodarcza | 48 |
| 5.2. Infrastruktura militarna | 60 |
| BIBLIOGRAFIA | 65 |
| ZAŁĄCZNIKI | 64 |

...the first of these is the fact that the ...

...the second of these is the fact that the ...

...the third of these is the fact that the ...

...the fourth of these is the fact that the ...

...the fifth of these is the fact that the ...

...the sixth of these is the fact that the ...

WSTĘP

Niniejsze opracowanie obejmuje obszar obwodu kaliningradzkiego - enklawy Federacji Rosyjskiej, graniczącej bezpośrednio z Polską. Stanowi materiał niezbędny w procesie dydaktycznym AON, jak również może być wykorzystane w szkoleniu doskonalącym kadry sił zbrojnych.

Studium składa się z pięciu rozdziałów, uszeregowanych według jednolitego układu przyjętego dla tego typu opracowań wojskowo-geograficznych dotyczących państw sąsiadujących z Polską.

W rozdziale pierwszym przedstawiono wiadomości ogólnogeograficzne i znaczenie strategiczne obwodu. Zawarto w nim także zarys historyczny.

Rozdział drugi zawiera ogólną charakterystykę warunków terenowych i klimatycznych.

Rozdział trzeci poświęcono problematyce ludności i osadnictwa. W opracowaniu tego rozdziału autorzy natrafili na duże trudności, wynikające z braku wiarygodnych informacji, gdyż dane uzyskiwane z różnych źródeł były często rozbieżne. Dotyczy to zwłaszcza struktury narodowościowej obwodu.

W rozdziale czwartym przedstawiono problematykę gospodarczą. Brak szeregu informacji z tej dziedziny uniemożliwił autorom dokonanie szczegółowych analiz i ocen statystycznych.

Rozdział piąty zawiera podstawowe informacje o infrastrukturze gospodarczej i militarnej. Przedstawiono w nim m.in. sieć kolejowo-drogową, drogi wodne śródlądowe i porty morskie oraz elementy infrastruktury militarnej: lotniska, bazy morskie i obiekty koszarowe.

Opracowanie zawiera także załączniki dotyczące nazewnictwa rosyjskiego, niemieckiego, litewskiego i polskiego miejscowości w obwodzie kaliningradzkim.

Rozdział 1. WIADOMOŚCI OGÓLNE

1.1. Podstawowe dane geograficzne

Obwód kaliningradzki Federacji Rosyjskiej leży w pasie Pobreży Wschodniobałtyckich, między Polską, Litwą i Bałtykiem. Obszar jego wynosi 15 096 km² (około 15,1 tys. km²) wraz z należącymi do Rosji częściami zalewów: Wiślanego (Kaliningradzkiego) i Kurońskiego, bez nich - 13 404 km². Zamieszkaany jest przez 930 tys. osób. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 62 osoby/km². W miastach żyje 711 tys. osób, tj. 76,5% ludności obwodu.

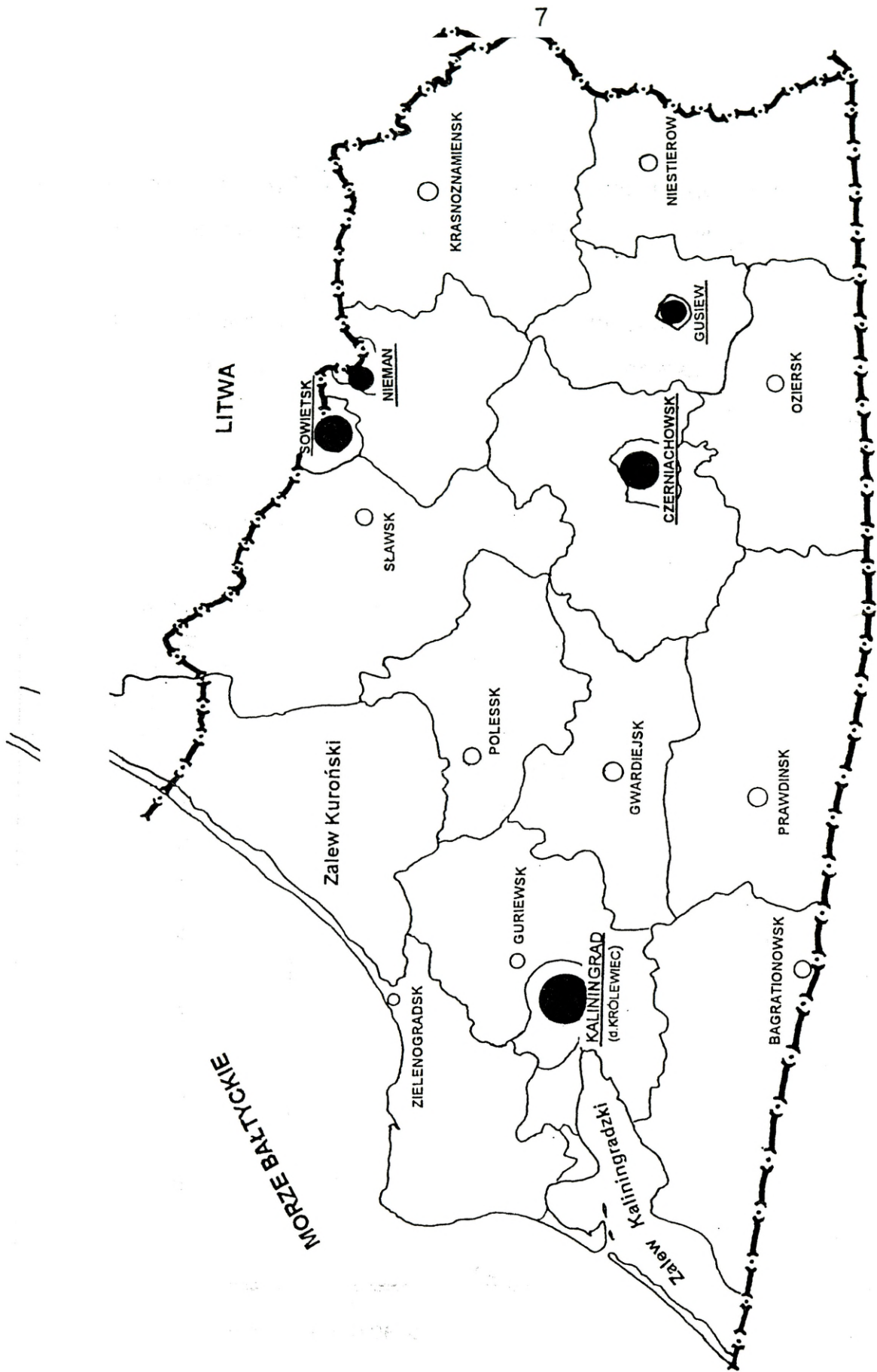
Pod względem administracyjno - terytorialnym obwód kaliningradzki jest podzielony na rejony (powiaty) i „sielsowiety” (rady wiejskie). Ponadto występuje pięć powiatów miejskich: Kaliningrad, Czerniachowsk, Sowietk, Gusiew i Nieman. Podział administracyjno-terytorialny obwodu przedstawia rys. 1.1. oraz tabela 1.1.

Obwód kaliningradzki graniczy od południa z Polską (210 km) a od wschodu i północy z Litwą (303 km). Granicę zachodnią, długości ponad 150 km, stanowi wybrzeże Bałtyku.

Granica z Polską ma charakter sztuczny. Wyjątek stanowi jej odcinek wschodni, długości około 20 km, który biegnie przez Puszcę Romincką. Na granicy obwodu kaliningradzkiego z Polską jest łącznie dziesięć przejść granicznych (łącznie z budowanymi), w tym pięć samochodowych, trzy kolejowe i dwa wodne. Ogólnie granicę z Polską przecina 17 dróg utwardzonych (12,5 km granicy na 1 drogę utwardzoną).

Granica z Litwą w większości jest naturalna. Na wschodzie biegnie ona wzdłuż wschodniego brzegu Jeziora Wisztynieckiego,¹ następnie wzdłuż rzek -

¹ Jest to sporny odcinek granicy Litwy z Federacją Rosyjską. Według Litwy granica powinna przebiegać środkiem jeziora.



Rys. 1.1. Podział administracyjno-terytorialny obwodu kaliningradzkiego

Serwinty i Szeszupy do ujścia dopływu tej ostatniej - Jotiji. Dalej biegnie na północ, do Niemna. Na tym odcinku, długości około 15 km, ma ona charakter sztuczny.

Północny odcinek granicy z Litwą biegnie wzdłuż Niemna i jego południowego ramienia - Siewiernaja. Następnie przecina Zalew Kuroński² (na południe od linii Rusne-Neringa).

Tabela 1.1

Podział administracyjno-terytorialny obwodu kaliningradzkiego
(na rejony)

| Lp. | Nazwa rejonu (powiatu) | Nazwa siedziby rejonu | Liczba „sielsowietów” (rad wiejskich) |
|-----|---------------------------|-----------------------|---|
| 1 | Bagrationowski | Bagrationowsk | 11 |
| 2 | Gwardiejski | Gwardiejsk | 7 |
| 3 | Guriewski | Guriewsk | 10 |
| 4 | Gusiewski | Gusjew | 7 |
| 5 | Zielenogradzki | Zielenogradsk | 6 |
| 6 | Krasnoznamieński | Krasnoznamiensk | 7 |
| 7 | Niemański | Nieman | 6 |
| 8 | Niestierowski | Niestierow | 7 |
| 9 | Ozierski | Oziersk | 6 |
| 10 | Poleski | Polessk | 6 |
| 11 | Prawdinski | Prawdinsk | 9 |
| 12 | Sławski | Sławsk | 7 |
| 13 | Czerniachowski | Czerniachowsk | 8 |

Łączna długość granic obwodu kaliningradzkiego wynosi niecałe 700 km.

² Wymieniony odcinek granicy również jest sporny (w rejonie tym znajduje się złożo ropy naftowej, które jest przedmiotem sporu litewsko-rosyjskiego).

1.2. Znaczenie strategiczne

Obwód kaliningradzki, mimo niewielkiej jego powierzchni i małej liczby ludności, ma dla Federacji Rosyjskiej duże znaczenie militarne. Wynika ono z dążenia Rosji do utrzymania strategicznej pozycji na Bałtyku Środkowym. Pozycja ta bowiem została mocno zachwiana po opuszczeniu przez jej wojska baz morskich rozmieszczonych na wschodnim wybrzeżu Bałtyku (Kłajpeda, Lipawa, Pałanga - Pałaga, Ryga i Tallin) - rys. 1.2. Należy nadmienić, że największa rosyjska baza morska na Bałtyku - Petersburg, nie zapewnia jej odpowiednich warunków do kontroli szlaków wodnych na tym akwenie. Znajduje się ona bowiem na wschodnim krańcu Zatoki Fińskiej, którą można stosunkowo łatwo zablokować z baz morskich w Tallinie (Estonia) i Hanko (Finlandia).

Rosja dysponując obwodem kaliningradzkim ma dogodne warunki do bezpośredniego oddziaływania militarnego na Polskę i Litwę zarówno od strony morza, jak i lądu.

Siły morskie tego państwa stacjonujące w bazach obwodu kaliningradzkiego (Bałtisk i Kaliningrad) mają dobrą podstawę wyjściową do blokady Zatoki Gdańskiej, głównie portów Trójmiasta. Ponadto mają możliwość kontroli szlaków komunikacji morskiej łączących porty polskie z portami Szwecji, Litwy, Łotwy, Estonii i Finlandii. Natomiast siły lądowe mają dogodne warunki do rozwijania działań zaczepnych w głąb terytorium Polski w kierunku środkowego odcinka Wisły w celu:

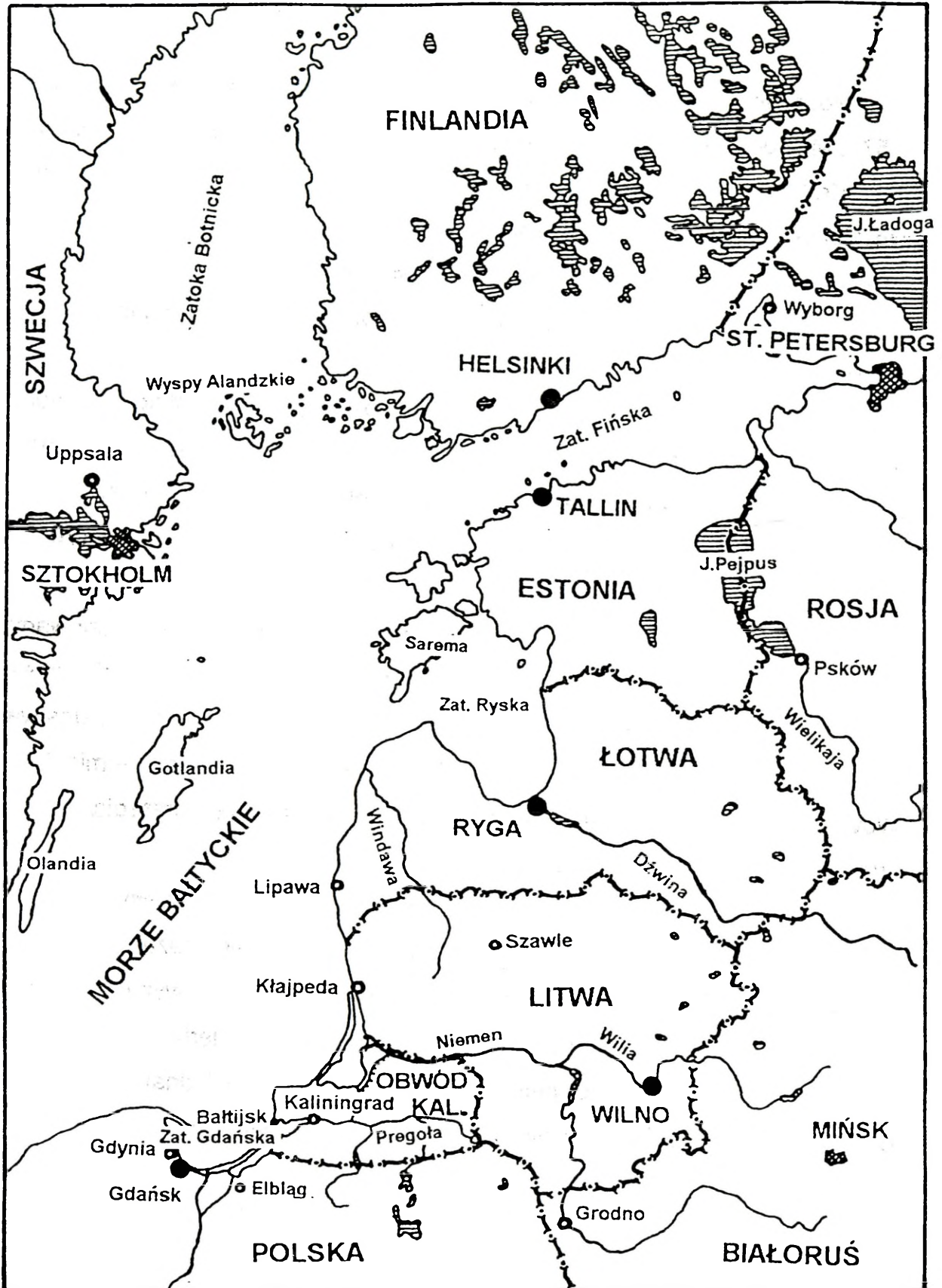
- blokady portów Trójmiasta od strony lądu;
- uchwycenia przepraw stałych na Wiśle i stworzenia zagrożenia Warszawy od strony zachodniej.

Ze względu na duże znaczenie strategiczne obwodu kaliningradzkiego Rosja utrzymuje na jego obszarze znaczny potencjał militarny. Siły morskie rozmieszczone są w dwóch bazach wojennych (Baltijsku i Kaliningradzie), siły lotnicze w czterech bazach lotniczych a siły lądowe (11 Armia) w wielu garnizonach, znajdujących się w pobliżu granicy polskiej (Korniewo, Mamonowo, Dołgorukowo, Niwienskoje, Gwardiejsk, Znamiensk, Czerniachowsk, Gusiew, Czernyszewskoje). W związku z tym stanowi on dla Rosji instrument oddziaływania na Polskę.

Obwód kaliningradzki niezależnie od znaczenia militarnego może mieć dla Rosji także duże znaczenie ekonomiczne, gdyż przekształcenie tego regionu w wolną strefę ekonomiczną umożliwi jej szersze wyjście na Europę Zachodnią.

1.3. Zarys historyczny

Terytorium obwodu kaliningradzkiego jest częścią obszaru zamieszkiwanego przez Prusów. Prusy w przeszłości były przedmiotem rywalizacji książąt pomorskich i mazowieckich. Konrad Mazowiecki licząc na opanowanie terenów Prusów przy pomocy Krzyżaków sprowadził ich na Mazowsze i nadał Ziemię Chełmińską. Mimo powstań ludności pruskiej (1242-1248; 1260-1264) Prusy zostały ostatecznie podbite w 1283 r. a ludność poddana procesowi germanizacji. Prusowie zostali w dużej części zasymilowani, przyjmując niemiecki język i kulturę. Prowadzenie przez zakon, wbrew wcześniej zawartym traktatom, samodzielnej polityki ekspansji doprowadziło do otwartego konfliktu z Polską i Litwą, a w konsekwencji do wojny, którą zakończyła bitwa pod Grunwaldem.



Rys. 1.2. Wschodnie wybrzeże Bałtyku

Podczas następnej wojny polsko-krzyżackiej (13-letniej) Polacy zajęli w 1457 r. Malbork, wówczas stolicę wielkiego mistrza przeniesiono do Królewca³.

Król Polski Kazimierz Jagiellończyk z Pomorza Gdańskiego, Ziemi Chełmińskiej oraz Warmii z Malborkiem i Elblągiem utworzył Prusy Królewskie, które w 1466 r. przyłączył do Polski. Pozostałe ziemie jako Prusy Książęce na mocy traktatu toruńskiego z 1466 r., pozostały pod wpływem zakonu jako lenno polskie i były zależne od Polski aż do 1657 r.

W 1657 r. na podstawie traktatu welawsko-bydgoskiego ustalona zostaje zależność Prus Książęcych od Polski. W 1661 r. Polska wyraziła zgodę, żeby dziedzictwo nad Prusami Książęcymi objęła elektorska (brandenburska) linia Hohenzollernów. Książę połączonej Brandenburgii i Prus Fryderyk III w 1701 r. koronował się w Królewcu na króla Prus jako Fryderyk I.

W czasie wojny 7-letniej w latach 1757-1762 Królewiec był okupowany przez wojska rosyjskie, natomiast w okresie wojen napoleońskich przez francuskie. Po klęsce Francji król pruski zjednoczył rozdrobnione księstwa i państwa niemieckie i koronował się w 1870 r. na cesarza Rzeszy Niemieckiej. Wówczas Królewiec odgrywał bardzo ważną rolę polityczną i strategiczną, był drugą po Berlinie stolicą Rzeszy.

W czasie I wojny światowej Prusy Wschodnie (rys. 1.3) spełniały ważną rolę militarną w wojnie niemiecko-rosyjskiej, stając się bazą wypadową Niemiec na północno-wschodnim froncie. Po wojnie, w wyniku traktatu wersalskiego z 1919 r. o podziale Prus Wschodnich między Niemcami a Polską miał zadecydować plebiscyt. Odbywał się on jednak w okresie ofensywy radzieckiej i jego wynik dla Polski był niekorzystny.

³ Königsberg (Królewiec, obecnie Kaliningrad) jako zamek i port został zbudowany w 1255 r. przez Zakon Krzyżacki. Nowo zbudowane miasto (gród króla) zostało włączone do związku miast hanzeatyckich.

W czasie drugiej wojny światowej Prusy Wschodnie były niemiecką bazą agresji militarnej na Polskę i następnie Związek Radziecki. Po drugiej wojnie światowej państwa koalicji antyhitlerowskiej postanowiły zlikwidować północno-wschodnią flankę Niemiec.

Obwód kaliningradzki FR powstał w wyniku II wojny światowej. Po różnych koncepcjach odnośnie rozwiązania problemu Prus Wschodnich J. Stalin oświadczył 1 grudnia 1943 roku w Teheranie, iż Rosjanie nie mają niezamierzających portów na Morzu Bałtyckim, stąd potrzebne są im porty Królewiec i Memel oraz odpowiednia część terytorium Prus Wschodnich. Ostatecznie problem przekazania Związkowi Radzieckiemu miasta Królewiec i przylegającego do niego rejonu został rozwiązany na konferencji w Poczdamie z udziałem ZSRR, USA i Wielkiej Brytanii (17 lipca - 2 sierpnia 1945 r.).

Granica między przekazaną do ZSRR częścią Prus Wschodnich a Polską została określona w porozumieniu podpisanym przez Osóbkę-Morawskiego i Mołotowa w Moskwie 16 sierpnia 1945 r., 2/3 dawnych Prus Wschodnich przyłączono do Polski, a 1/3 do ZSRR. Prace związane ze sprecyzowaniem granicy trwały aż do 1958 r. Formalnie przyjęto, że granica podziału będzie przebiegała wzdłuż równoleżnika 54°30', ale w trakcie pomiarów geodeci radzieccy wyznaczyli granicę o 30 km poniżej tego równoleżnika. W praktyce oznacza to, że granica obwodu kaliningradzkiego z Polską przecina Zalew Wiślany a Cieśnina Pilawska znajduje się na jego terytorium.⁴ Skutkiem tego było odcięcie portu elbląskiego od morza. Należy tu nadmienić, że prawo międzynarodowe zabrania odcinania sąsiedniemu państwu nadbrzeżnemu dostępu do morza. Faktem jest jednak, że ówczesne władze polskie nie podważyły jednostronnych ustaleń Związku Radzieckiego.

⁴ Umowa o granicy polsko-radzieckiej z 16 sierpnia 1945 r. wskazywała, że w okresie pokoju polska żegluga będzie mogła korzystać z całego Zalewu Wiślanego. Jednak ZSRR jednostronnie ustanowił z obwodu kaliningradzkiego region zamknięty dla cudzoziemców i w ten sposób zostały przerwane połączenia komunikacyjne, które biegły z terytorium Polski do Kaliningradu, Tylży, Rygi i innych miast. Ponadto od Bałtyku odcięty został Elbląg, skutkiem czego stracił on znaczenie miasta portowego.

Od września 1945 r. do kwietnia 1946 r. na terytorium obecnego obwodu kaliningradzkiego istniał kōenigsberski specjalny okręg wojskowy, przemianowany 7 kwietnia 1946 r. na obwód kaliningradzki w składzie Federacji Rosyjskiej.

Zasiedlanie przyszłego obwodu rozpoczęło się już od 1945 r. przez przesiedleńców z innych regionów ZSRR. Odbywało się ono na zasadach dobrowolności, przesiedleńcy przybyli głównie z Rosji środkowej, a także z Białorusi. Na początku 1948 r. ludność napływowa wynosiła 380,2 tys. osób.

Ponad rok po rozpoczęciu przesiedlania obywateli radzieckich do obwodu kaliningradzkiego 11.X.1947 r. Stalin podpisał tajne postanowienie Rady Ministrów ZSRR nr 3547-1169 „O przesiedleniu Niemców z obwodu kaliningradzkiego RFSRR do radzieckiej strefy okupacji w Niemczech”. W wyniku tego i kolejnego postanowienia z 15 lutego 1948 r. w okresie od października 1947 do maja 1951 z obwodu wysiedlono 102 494 obywateli niemieckich, większość w latach 1947 - 1948. Dokonano całkowitej wymiany ludności, usuwając z tego terytorium całą ludność niemiecką i zastępując ją ludnością z głębi Rosji.

Po wysiedleniu Niemców obwód kaliningradzki stał się terenem zamkniętym dla cudzoziemców i przez niemal 50 lat jednym z najbardziej izolowanych od świata rejonów Europy. W znacznym stopniu taka sytuacja była uwarunkowana strategicznym znaczeniem obwodu jako miejsca stacjonowania Floty Bałtyckiej ZSRR oraz sił lądowych i powietrznych „drugiego rzutu”.

Rozdział 2. WARUNKI FIZYCZNOGEOGRAFICZNE

Terytorium obwodu kaliningradzkiego prawie w całości położone jest w pasie Pobrzeży i Pojezierzy Wschodniobałtyckich. Jedynie niewielki skrawek jego obszaru, wschodnia część Pobrzeża Gdańskiego (rys. 2.1.), zaliczany jest do Pobrzeży Południowobałtyckich.

W pasie Pobrzeży Wschodniobałtyckich na obszarze obwodu kaliningradzkiego wyróżnia się północną część Niziny Staropruskiej, część Niziny Środkowolitewskiej i Pobrzeża Żmudzko-Kurońskiego. Natomiast w pasie Pojezierzy Wschodniobałtyckich znajduje się fragment Pojezierza Litewskiego.

2.1. Rzeźba terenu

Nizina Staropruska rozciąga się wzdłuż Pregoty i Instruczy. Powierzchnia jej ma charakter równinny, miejscami falisty, średnia wysokość nad poziomem morza wynosi 20-40 m (rys. 2.2.). Wzgórza o większej wysokości, dochodzącej do 190 m n.p.m. występują na południu, na Wzniesieniach Górowskich. Natomiast na północy (półwysep Sambia) wysokość wzgórz nie przekracza 100 m n.p.m. ale częściowo opadają one do morza stromym klifem, w skład którego wchodzi przylądek Taran.

Południowa część niziny opada łagodnie w kierunku północno-zachodnim. Pocięta jest gęstą siecią rzek i kanałów, z których największymi są Łyna i Węgorapa oraz Kanał Mazurski. Na południe od Zalewu Kaliningradzkiego teren ma charakter falisty. Na Wzniesieniach Górowskich wzgórza osiągają wysokość powyżej 100 m n.p.m. (maks. 190 m). Na wschód od Wzgórz Górowskich rozciąga się Nizina Sępopolska. Powierzchnia jej (osiągająca wysokość około 50 m n.p.m.) jest silnie pocięta rzekami. Największą z nich jest wspomniana Łyna, która ze względu na charakter brzegów koryta i doliny stanowi znaczną przeszkodę dla ruchu wojsk.

Półwysep sambijski charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu. Wzniesienia o największej wysokości występują na północny-zachód od Kaliningradu, gdzie osiągają około 90 m n.p.m. Teren jest silnie pocięty przez rzeki i liczne jeziora.

Pozostała część Niziny Staropruskiej ma powierzchnię równinną, lecz także silnie pociętą przez rzeki, kanały i strumienie, co ogranicza ruch pojazdów mechanicznych po bezdrożach.

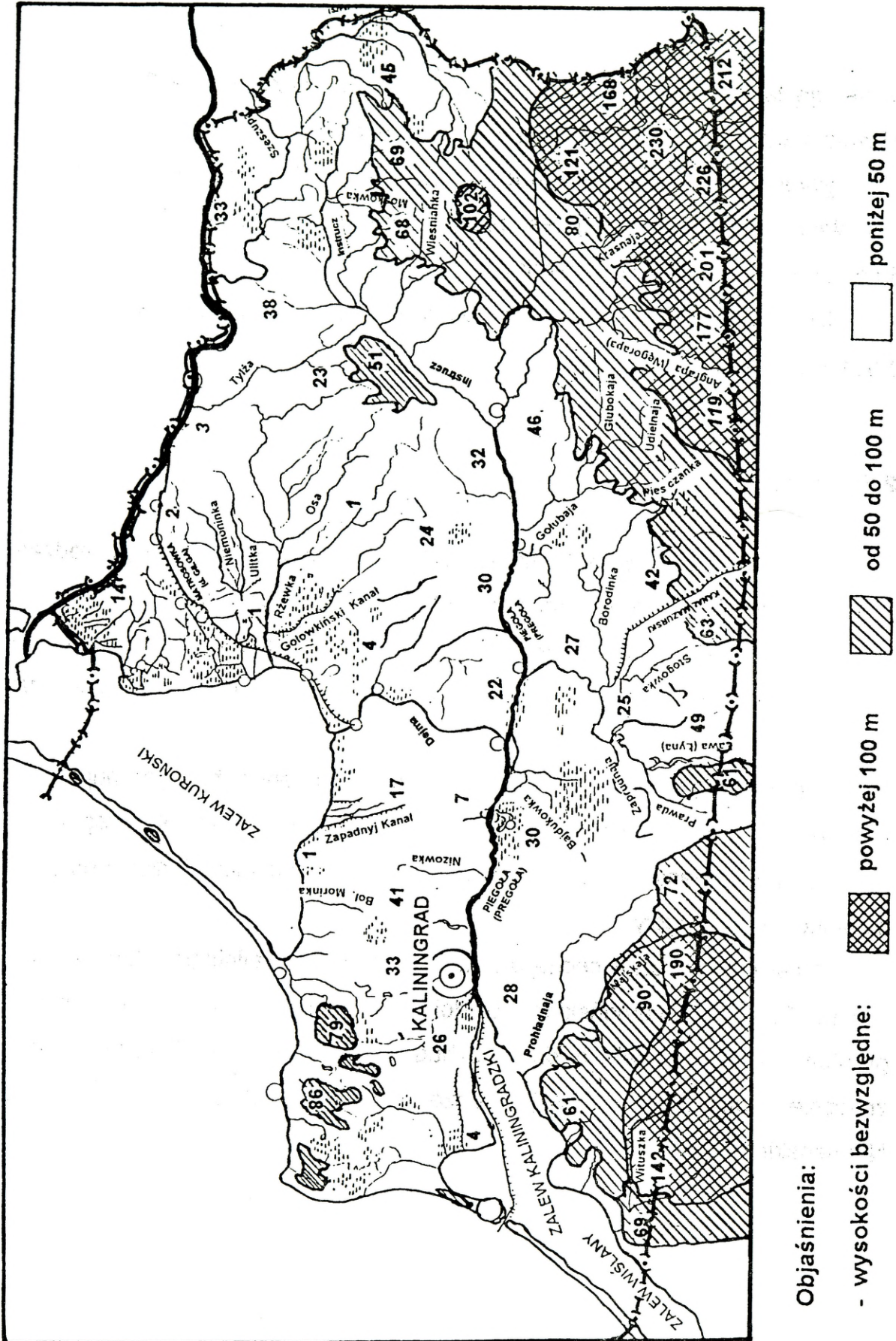
Północno-wschodnia część obwodu kaliningradzkiego stanowiąca część Niziny Środkowolitewskiej ma charakter równinny. Średnia jej wysokość nad poziomem morza wynosi około 40 m. Pocięta jest licznymi rzekami i silnie zalesiona. W lasach występują podmokłości i bagna.

Południowo-wschodnia część obwodu kaliningradzkiego leżąca w pasie Pojezierzy Wschodniobałtyckich (Pojezierze Mazurskie i Pojezierze Litewskie) ma charakter odmienny. Występują tu wzgórza o wysokości przekraczającej 200 m n.p.m. Teren jest urozmaicony, zwłaszcza w Krainie Węgorapy, Puszczy Rominckiej (maksymalne wysokości do 238 m n.p.m.) i Wysoczyźnie Środkowoniemeńskiej.

Płynące tu rzeki mają kręty bieg, wysokie i często strome brzegi, co sprawia, że przekraczalność tego obszaru jest utrudniona.

Specyficznym obszarem w obwodzie kaliningradzkim są Żuławy Niemeńskie, stanowiące część Pobrzeża Żmudzko-Kurońskiego i rozciągające się między Zalewem Kurońskim a ujściowym odcinkiem Niemna (na zachód od Sowietka do Tylży). Jest to podmokła, miejscami bagnista, delta poprzecinana tysiącami kanałów i rowów odwadniających, z których największym jest Matrosowka. Na Mierzei Kurońskiej występują natomiast piaszczyste wydmy, których wysokość sięga do 100 m n.p.m.

Głównym elementem ukształtowania terenu w obwodzie kaliningradzkim są doliny rzek. Szerokość ich waha się od 1 do 2 km, głębokość 5-25 m, nachylenie stoków od 5 do 20°, miejscami nawet 50°. Na niektórych odcinkach



Rys. 2.2. Ukształtowanie terenu

występują także stoki urwiste wysokości 2-10 m (maksymalnie 25 m). One właśnie stanowią zasadniczą przeszkodę dla ruchu wojsk.

Wybrzeże morskie, zarówno wzdłuż Mierzei Wiślanej, jak i Kurońskiej jest słabo rozwinięte. Brzeg jest płaski, tylko miejscami wysoki (nawet do 50 m) i urwisty. Plaże mają szerokość 50-100 m.

Izobata o głębokości 5 m przebiega w odległości 0,2÷1,0 km, 10 m - 0,5÷1,5 km, 20 m - 2,5÷6 km.

2.2. Grunty

Na terytorium obwodu kaliningradzkiego występują różnorodne rodzaje gruntów, jednak przeważają gliniaste w różnych odmianach (rys. 2.3.).

Grunty piaszczyste występują głównie na Mierzei Wiślanej i Kurońskiej oraz w międzyczeczu Korniewki i Majsoj, a także w dolinie Niemna, Instruczy i Dejmy.

Grunty torfiaste przeważają na Żuławach Niemeńskich. Występują także w postaci niewielkich obszarów o charakterze wyspowym w dolinie Pregoty.

Grunty gliniaste i ilaste występują głównie w południowej części obwodu, na południe od Pregoty.

Charakterystyczną cechą gruntów w obwodzie kaliningradzkim, zwłaszcza na Żuławach Niemeńskich i w dolinie Pregoty jest wysoki poziom wód gruntowych, co może utrudnić rozbudowę inżynierijską. Ponadto, mogą znacznie utrudnić ruch wojsk poza drogami, zwłaszcza na Żuławach Niemeńskich.

2.3. Wody śródlądowe

Rzeki i kanały

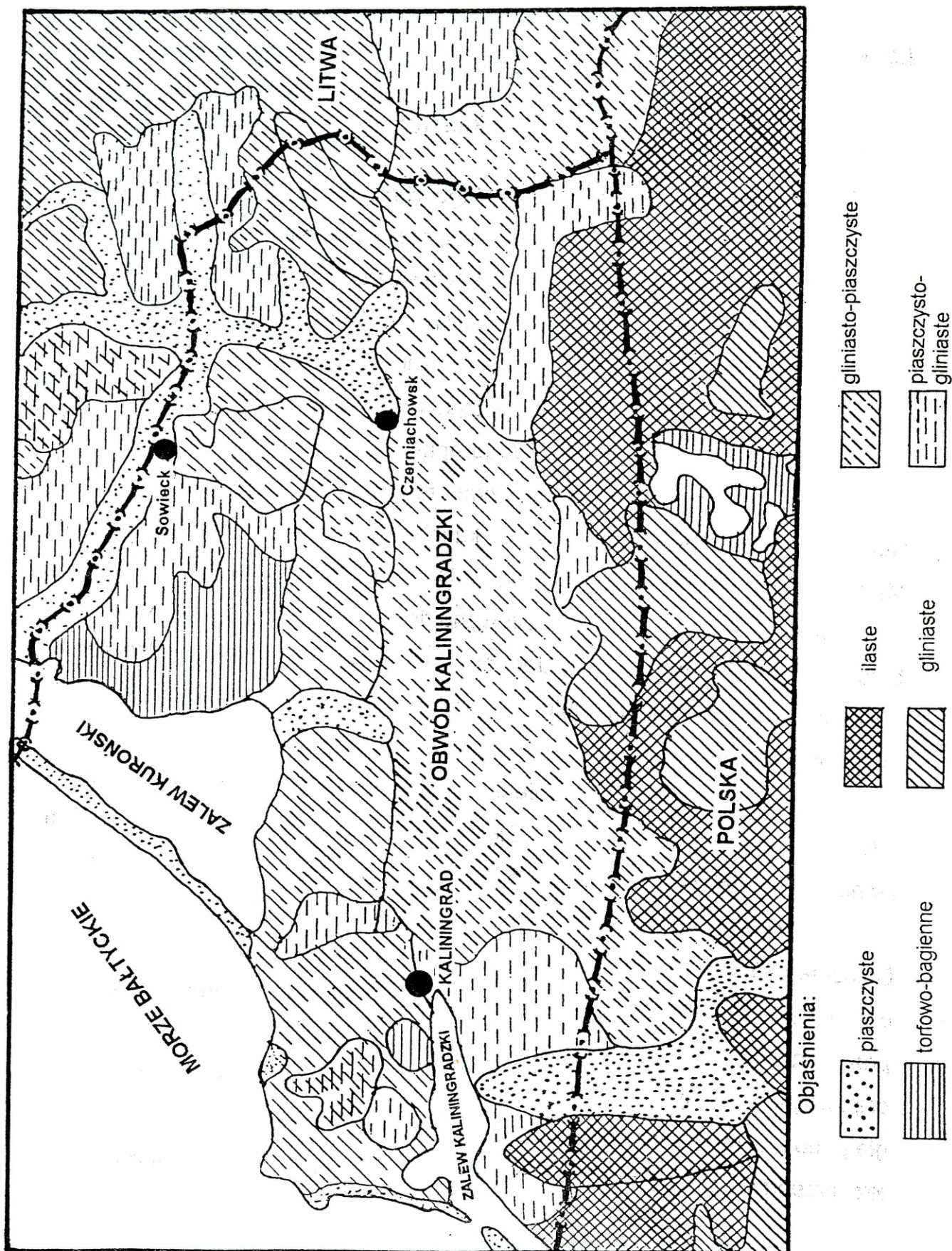
Terytorium obwodu kaliningradzkiego charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią rzeczną (rys. 2.4.). Największą rzeką jest Niemen, którym na odcinku ponad 150 km biegnie granica państwowa z Litwą. Drugą co do wielkości jest Pregoła. Dzieli ona równoleżnikowo Nizinę Staropruską na dwie części: południową i północną. Południową część niziny przecinają rzeki i kanały mające swe początki (źródła) na Pojezierzach Wschodniobałtyckich. Do największych z nich należą: Łyna (Ława), Węgorapa (Angrapa) i Kanał Mazurski.

W części północnej największymi rzekami są: Szeszupa, Instrucz i Dejma. Ponadto znajduje się tu wiele kanałów. Największymi z nich są Kanał Matrosowka i Polesski łączące Niemen z Dejną i Pregołą.

Niemen płynie dobrze ukształtowaną doliną szerokości 0,5-3,0 km, której brzegi osiągają wysokość 40 m. Jednak od przełomu (Grzędy Wilkiszkiej) dolina przechodzi w rozległą deltę Niemna, a koryto rzeki jest obwałowane. Wały mają wysokość do 4 m.

Szerokość Niemna jest zmienna i wynosi od 180 m (na wschodzie) do 420 m na Żuławach Niemeńskich. Głębokość rzeki waha się od 2,2 m do 3,5 m (w nielicznych miejscach osiąga 6,5 m), a prędkość prądu od 0,3 do 0,7 m/s.

Niemen na odcinku Smolniki - Nieman przecina równoleżnikowo Nizinę Dolnoniemeńską. Dolina rzeki na tym odcinku pocięta jest licznymi starorzeczami. Lewy brzeg doliny jest miejscami wysoki (15-30 m) i spadzisty (25-30°), prawy zaś - niski. Po obydwu stronach rzeki występują duże kompleksy leśne oraz bagna i tereny podmokłe. Z tego powodu przekraczalność rzeki i przyległego do niej terenu jest znacznie utrudniona. Na omawianym odcinku brak jest też przepraw stałych, a jedyna przeprawa znajduje się w Niemanskoje.



Rys. 2.3. Grunty

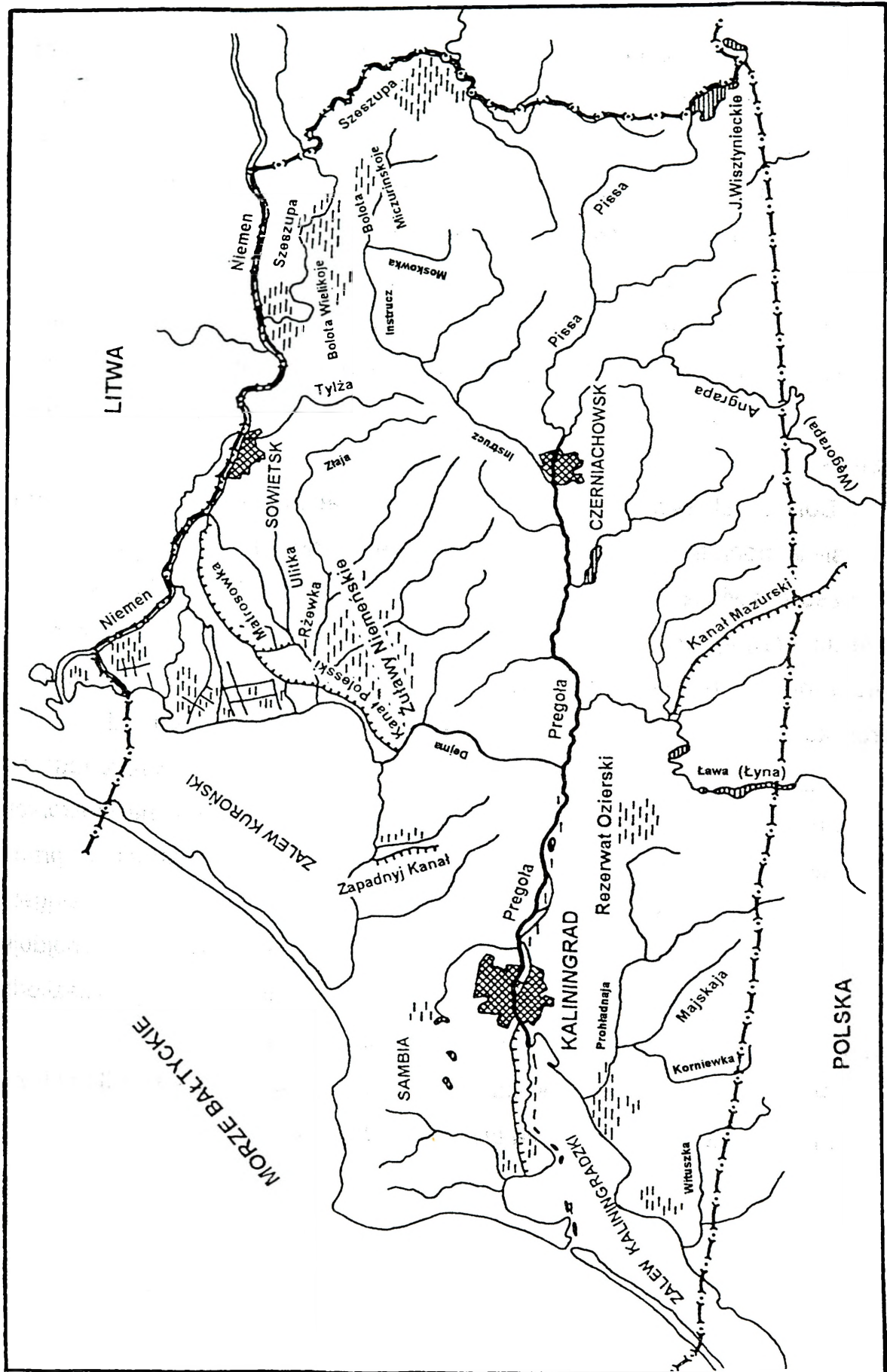
W rejonie Nieman - Sowietsk (Tylża) Niemen przetamuje się przez Grzędę Wilkiszkijską. Stoki doliny rzecznej osiągają tu wysokość 40-60 m. Poniżej Sowietska dolina przechodzi w rozległą delta Niemna, zwaną Żuławami Niemeńskimi. Cały ten obszar pocięty jest gęstą siecią kanałów i rowów odwadniających. Koryto rzeki jest obwałowane wałami o wysokości do 4 m.

Pregoła powstaje z połączenia Angrapy (Węgorapy) i Instruky i Pissy. Długość jej wynosi 125 km, szerokość od 85 w górnym biegu do 200-300 m w dolnym. Głębokość rzeki waha się od 3,0 m w Czerniachowsku do 4,5 m, a miejscami nawet 12 m w rejonie Kaliningradu.

Dolina rzeki (szerokości 0,3-1,5 km) jest słabo ukształtowana, podmokła oraz silnie pocięta kanałami i rowami odwadniającymi. Występują tu także starorzecza, zwłaszcza poniżej ujścia Łyny. Na zachód od Gwardiejska równoległe do Pregoly płynie Stara Pregola. Teren między rzekami jest podmokły oraz silnie pocięty kanałami i rowami. Na tym odcinku Pregola stanowi dużą przeszkodę terenową, trudną do pokonania poza przeprawami stałymi.

Ława (Łyna) - główny dopływ Pregoly ma długość 264 km, z tego na terytorium obwodu 74 km. Szerokość rzeki wynosi 35-45 m, a na niektórych odcinkach nawet 300 m. Głębokość rzeki osiąga 2,0-3,5 m, prędkość prądu 0,1-0,5 m/s. Koryto jest bardzo kręte, występują liczne zakola a brzegi osiągają wysokość ponad 20 m, zwłaszcza na południe od Prawdinska gdzie znajduje się zapora spiętrzająca wodę. Na tym odcinku Łyna stanowi dużą przeszkodę terenową dla ruchu wojsk. Bieg Łyny jest z reguły południkowy.

Pozostałe rzeki mają szerokość 20-60 m, głębokość od 0,3 do 3 m i nie stanowią większej przeszkody dla przemieszczania wojsk.



Rys. 2.4. Rzeki, kanały i bagna

Bagna

W obwodzie kaliningradzkim występuje wiele obszarów podmokłych i bagnistych. Ciągają się one wzdłuż Zalewu Kurońskiego, na Żuławach Niemeńskich, a także w dolinach rzecznych, zwłaszcza Pregoi. Ponadto występują bagna odosobnione w różnych rejonach obwodu. Najczęściej są to bagna trawiaste, głębokości około 2 m, na niektórych obszarach porośnięte rzadkim lasem. Wiosną i jesienią pokrywają się wodą i stają się nieprzekraczalne. Przekraczalne mogą być latem po obniżeniu się poziomu wody i zimą po jej zamarznięciu.

Do najważniejszych bagien (poza obszarem Żuław Niemeńskich) należą: Rezerwat Ozierski, Bołota Wielikoje i Bołota Miczurińskoje.

Zalew Kuroński i Kaliningradzki (Wiślany) oraz wody przybrzeżne

Zalew Kuroński (rys. 2.4.) jest to zbiornik wody słodkiej oddzielony od morza Mierzeją Kurońską. Zasilany jest w wodę głównie przez Niemen. Linia brzegowa zalewu od wschodu i południa jest dobrze rozwinięta a jego brzeg zabagniony, miejscami wzmocniony wałami. Mierzeja ciągnie się na przestrzeni blisko 100 km (ma 400 do 3800 m szerokości) z czego połowa obszaru należy do Rosji a druga - północna część - do Litwy. Głębokość wody w pobliżu brzegu wynosi 0,1÷0,5 m; maksymalna sięga do 5 m. Przy brzegu występują zarośla.

Poziom wody przy silnych wiatrach zachodnich w zalewie podnosi się o 0,5 m. Zalew zamarza na przełomie listopada i grudnia. Pokrywa lodowa znika w końcu marca lub na początku kwietnia. Okres nawigacji trwa od maja do listopada.

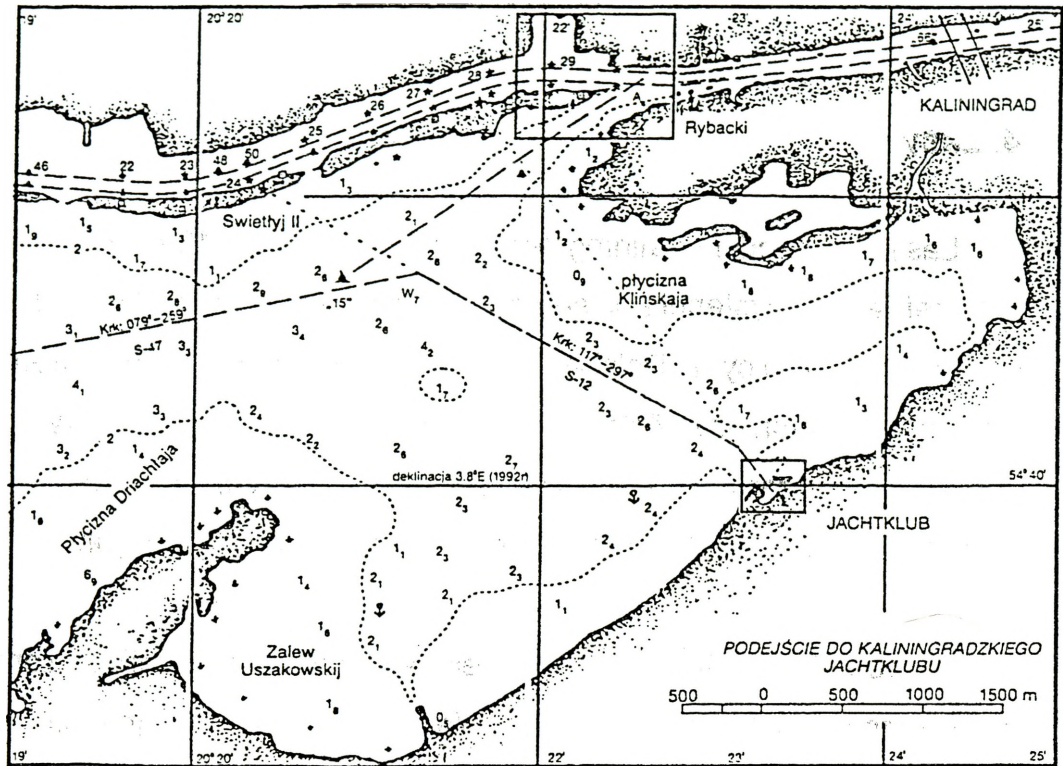
Ze względu na małą głębokość zalewu, możliwy jest ruch statków o zanurzeniu do dwóch metrów. Do ważniejszych przystani należą Zaliwino, Gołowkino, Mysowka, Rybaczyj i Neringa. Głębokość pirsów w tych przystaniach wynosi 1,5-2 m.

Zalew Wiślany jest płytkowodnym zbiornikiem wody słodkiej, zasilanym w wodę przez Nogat, Kanał Elbląski, Pasłękę i Pregotę. Od morza oddziela go Mierzeja Wiślana szerokości 0,5-2 km. Część Zalewu znajdująca się na terytorium Polski zwana jest Zalewem Elbląskim, natomiast część rosyjska - Zalewem Kaliningradzkim.

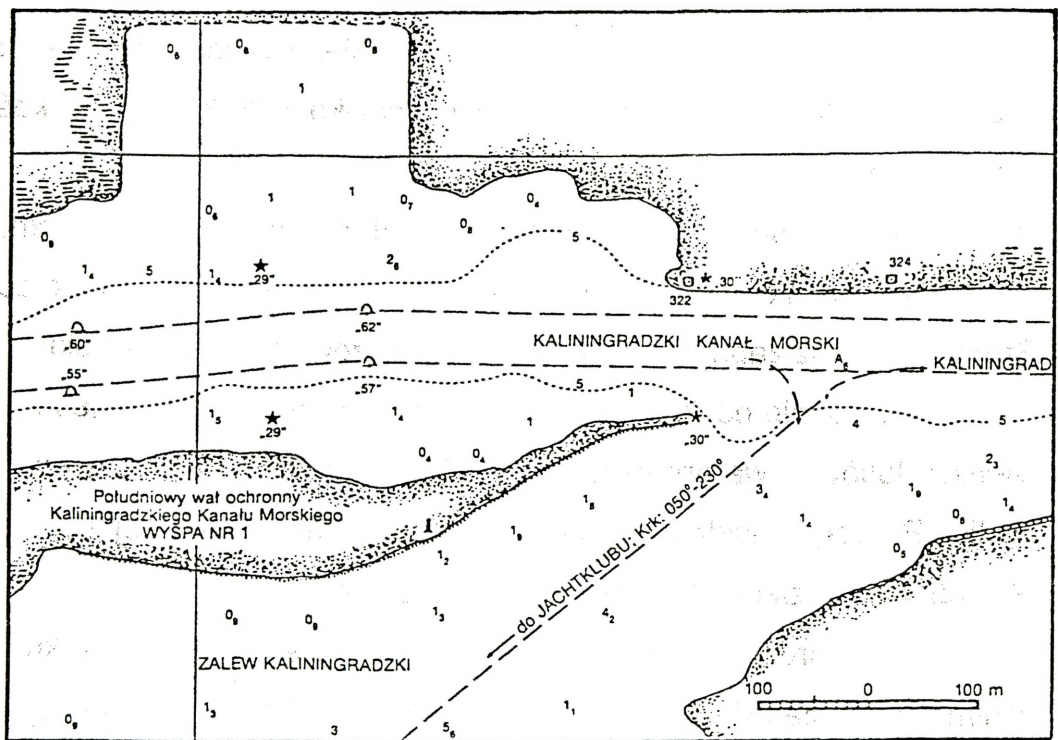
Z Morzem Bałtyckim zalew łączy się wąską (0,5 km) Cieśniną Pilawską, przez którą prowadzi morski Kanał Kaliningradzki (rys. 2.5). Długość kanału wiodącego z portu w Kaliningradzie wynosi 40 km, szerokość 120 m, głębokość 8 m⁵. Brzegi Zalewu Kaliningradzkiego od strony lądu przy ujściach rzek są zabagnione, miejscami wzmocnione wałami wysokości 2-3 m. Natomiast brzeg Mierzei Wiślanej od strony zalewu jest piaszczysty.

Głębokość Zalewu Kaliningradzkiego wynosi do 5 m. Poziom wody ulega zmianie średnio o około 0,5 m w okresie sztormów na Bałtyku. Wielkość tych zmian zależy jednak od siły i kierunku wiatrów. W okresie ostrych zim zalew zamarza. Nie stanowi to jednak większej przeszkody w utrzymaniu żeglugi na Kanale Kaliningradzkim, gdyż duży ruch statków uniemożliwia powstanie na nim pokrywy lodowej.

⁵ Kanał został w ostatnich latach pogłębiony. Brak jest jednak danych co do jego rzeczywistej głębokości



Fragment Zalewu Kaliningradzkiego – wschodnia część, ujście rzeki Pregoly



Fragment Zalewu – wejście do Kaliningradzkiego Kanału Morskiego przy wyspie nr 1

Rys. 2.5. Kaliningradzki Kanał Morski

2.4. Lasy

Lasy w obwodzie kaliningradzkim zajmują około 18% jego powierzchni. Najwięcej lasów występuje w środkowej i północnej części obwodu, najmniej zaś - wzdłuż granicy z Polską. Szczególnie dużo lasów występuje wzdłuż wschodniego wybrzeża Zalewu Kurońskiego i rzeki Dejmy (rys. 2.6). Na północy tego obszaru występują lasy świerkowo-olchowe, w części środkowej - sosnowo-brzozowe a na południu, przy ujściu Dejmy do Pregoi - świerkowo-brzozowe.

Na półwyspie Sambia lasy występują w postaci niewielkich kompleksów, rozmieszczonych dość równomiernie. Największy z nich ciągnie się wzdłuż Zalewu Kaliningradzkiego. Jest to las sosnowy o wysokości do 30 m i średnicy drzew do 30 cm.

Duży kompleks leśny rozciąga się w międzyrzeczu Niemna i Szeszupy. Jest to Las Niemeński, kompleks długości około 40 km i szerokości 20 km. Przeważają w nim drzewa sosnowe o wysokości około 25 m i grubości pni 25 cm.

Na południe od Lasu Niemeńskiego występuje sosnowo-brzozowy Las Szeszupski oraz zabagniony świerkowo-brzozowy Las Miczuriński.

Na południe od Pregoi występują trzy duże kompleksy leśne i kilka niewielkich lasów. Dwa spośród wspomnianych kompleksów leśnych ciągną się wzdłuż Pregoi. Rozdziela je rzeka Łyna. Na zachód od niej znajduje się Las Gwardiejski i Ozierski na wschód - Las Frunzyński.

Las Gwardiejski ma długość około 30 km, szerokość 4-10 km. Przeważa w nim drzewostan sosnowo-brzozowy. Podobny drzewostan występuje w Lesie Ozierskim. Ten ostatni jest jednak bardziej podmokły i zabagniony.

Las Frunzyński ma długość 30 km, szerokość do 10 km. Jest to las świerkowo-dębowy o wysokości drzew około 30 m i grubości pni 25 cm.

Trzeci z dużych kompleksów leśnych występuje w południowo-wschodniej części obwodu. Jest to Puszcza Romincka, rozciągająca się także na terytorium Polski. Przeważają w nim dąb i świerk; brzoza występuje głównie w rejonie Jeziora Wisztynieckiego.

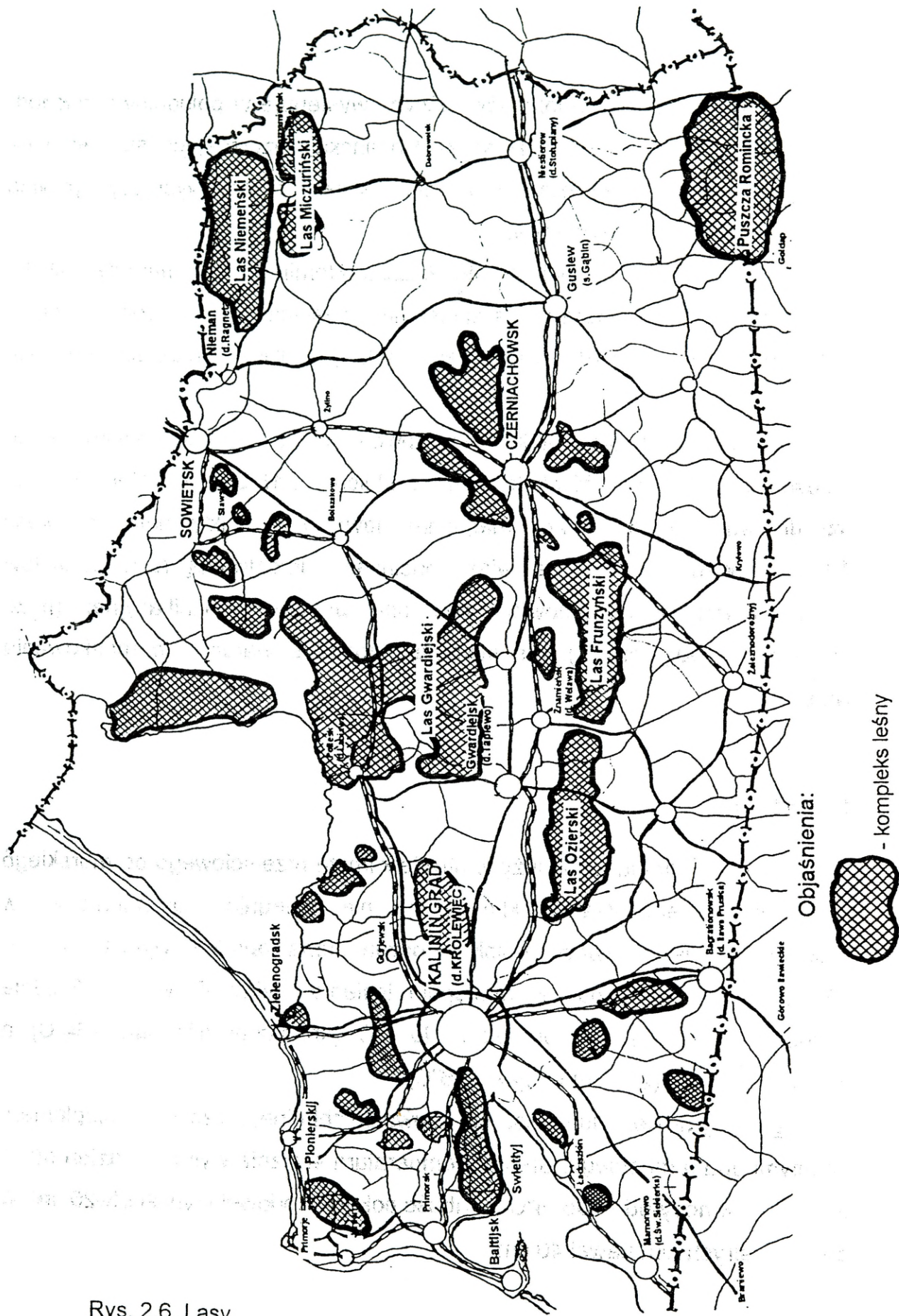
Teren, na którym znajduje się Puszcza Romincka ma charakter falisty, jest silnie pocięty rzeczkami i strumieniami, miejscami w obniżeniach także podmokły. Z tego powodu Puszcza Romincka jest trudno przekraczalna poza drogami.

Z ogólnej charakterystyki lasów obwodu kalingradzkiego wynika, że ich drzewostan ma wysokość około 30 m, średnica pni 15-35 cm. Odległość między drzewami wynosi 2-4 m, miejscami nawet 7 m. Dukty mają szerokość 4-6 m, niekiedy 10 m i na wielu odcinkach umożliwiają ruch pojazdów gąsienicowych. Nie stanowią więc one bariery komunikacyjnej (poza obszarami zabagnionymi), ale stwarzają dogodne warunki do maskowania wojsk.

2.5. Klimat

Obwód kalingradzki leży w strefie klimatu przejściowego od morskiego do kontynentalnego. Warunki klimatyczne nie odbiegają tu od panujących w sąsiednich województwach Polski. Roczna suma opadów wynosi średnio 600 mm. Najwięcej opadów występuje jesienią, najmniej wiosną. Średnia temperatura stycznia wynosi od -2 do -4°C (absolutne minimum -34°C) a czerwca 15-18°C (absolutne maks. 36°C).

Zima (grudzień - luty) jest umiarkowanie chłodna, z częstym ociepleniem i obfitymi opadami śniegu. Średnia temperatura stycznia wynosi w dzień od -1 do -2°C, a w nocy od -3 do -4°C. Grubość pokrywy lodowej wynosi 15-20 cm; w okresie ostrych zim nawet 40 cm.



Objaśnienia:



- kompleks leśny

Rys. 2.6. Lasy

Wiosna (marzec-maj) bywa chłodna w jej początkowym okresie i umiarkowanie ciepła w końcowym. Pokrywa śnieżna zanika w przełomie marca i kwietnia.

Lato (czerwiec-sierpień) jest umiarkowanie ciepłe. Temperatura w czerwcu osiąga w dzień średnio 18÷21 °C, a w nocy 12÷15 °C. Deszcze występują dość często (10-18 dni w miesiącu), są rzęsiście, lecz krótkotrwałe. Burze z wyładowaniami elektrycznymi występują średnio 3-9 dni w m-cu, dni pogodnych jest 2-5 a dni zachmurzonych 1-8.

Jesień (wrzesień-listopad) jest umiarkowanie ciepła w początkowym okresie i chłodna pod koniec, tj. w listopadzie. Ze względu na zamglenia widoczność jest często znacznie ograniczona.

Klimat w części nadmorskiej nieco różni się od klimatu części kontynentalnej. Zima jest tu lekka z częstymi ociepleniami i dużą ilością opadów. Opady w postaci śniegu lub śniegu z deszczem występują do 20 dni w m.-cu. Wilgotność względna powietrza dochodzi do 90%; latem spada do 67%. Lato jest umiarkowanie chłodne. Upały występują rzadko i trwają krótko. Temperatura powietrza osiąga w dzień 17-19 °C, nocą 10-13 °C.

Na Bałtyku sztormy występują zimą i jesienią 2-5 dni w miesiącu a latem 1-2 dni. Prędkość wiatru często przekracza 15 m/s, a wysokość fal wynosi wówczas do 3-5 m.

W okresie surowych zim pierwszy lód pojawia się w drugiej połowie stycznia a w końcu lutego jego grubość dochodzi do 0,7 m. Lód zanika w drugiej połowie marca. W okresie lekkich zim pokrywa lodowa nie powstaje.

Ogólnie klimat obwodu kaliningradzkiego niewiele różni się od klimatu Polski północno-wschodniej.

Rozdział 3. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

Na terenie obecnego obwodu kaliningradzkiego mieszkało według przeprowadzonego w maju 1939 r. w Niemczech spisu ludności 1 157 tys. osób. Była to w ponad 99% ludność narodowości niemieckiej. Jak wspomniano wcześniej, w końcowym okresie drugiej wojny światowej ludność ta stała się przedmiotem masowych represji. Okrucieństwa ze strony wkraczających wojsk radzieckich miały być formą zbiorowego odwetu za zbrodnie popełnione przez niemieckie władze okupacyjne. W następstwie tego nastąpiła masowa ucieczka ludności, podczas której setki tysięcy ludzi zginęło z głodu i zimna lub zostało zatopionych w czasie ewakuacji drogą morską. Część pozostałej na miejscu ludności niemieckiej deportowano do odległych okręgów ZSRR, gdzie większość zginęła. Pozostałych przy życiu Niemców przesiedlono do ówczesnej radzieckiej strefy okupacyjnej w Niemczech (późniejsze NRD).

Anektowane terytorium postanowiono zasiedlić na nowo ludnością z głębi ZSRR, przede wszystkim rosyjską - z okolic Smoleńska, Tweru, Pskowa i in. Proces zasiedlania postępował jednak powoli. Z początkiem 1951 r. żyło tu tylko 455 tys. osób, a więc niespełna 40% stanu sprzed wojny. Obecnie liczba mieszkańców wciąż jeszcze jest znacznie mniejsza niż przed wojną.

3.1. Ludność

Obwód kaliningradzki ma 930 tys. (1993 r.) mieszkańców. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 62 osoby/km² i jest zbliżona do gęstości zaludnienia Litwy (57) oraz Polski północno-wschodniej (woj. elbląskie, olsztyńskie i suwał-

skie). Jednak rozmieszczenie ludności jest nierównomierne. W miastach zamieszkuje ponad 710 tys. osób, tj. 76,5% ludności obwodu.

W Kaliningradzie oraz miastach wybrzeża półwyspu Sambia zamieszkuje ponad połowa mieszkańców obwodu. Średnia gęstość zaludnienia obwodu po odliczeniu ludności skoncentrowanej w trzech największych miastach (Kaliningrad 413 tys., Sowietsk 45 tys., Czerniachowsk 40 tys.) wynosi zaledwie 30 osób/km². Ponadto, w dwóch innych miastach - w Sowietsku i Czerniachowsku, skoncentrowane jest dalsze 10% ludności obwodu.

Rozmieszczenie ludności w obwodzie jest dość równomierne; większe zagęszczenia występują w pasie biegnącym od Kaliningradu na wschód ku granicy z Litwą.

Obszarem o najmniejszej gęstości zaludnienia są Żuławy Niemeńskie, zwłaszcza ich część przylegająca do wybrzeża Zalewu Kurońskiego. Rozmieszczenie ludności w obwodzie kaliningradzkim przedstawia rys. 3.1.

Struktura narodowościowa ludności obwodu jest zróżnicowana. Rosjan jest 730 tys. (78,5% ludności obwodu), Białorusinów 79 tys. (8,5%), Ukraińców 67 tys. (7,2%), Litwinów 20 tys. (2,1%), Niemców 9 tys. (1,0%), Polaków 8 tys. (0,9%). Ludności innych narodowości jest około 15 tys. (ponad 1,6%).

Na uwagę zasługują dwie grupy etniczne: Litwini i Niemcy. W okresie istnienia Związku Radzieckiego Litwinom zwalnianym z łagrów nie wolno było osiedlać się w rodzinnym kraju⁶. W związku z tym osiedlali się w Obwodzie Kaliningradzkim, w pobliżu Litwy. Niemcy natomiast koncentrują się głównie w Kaliningradzie i Sowietsku. W ostatnich latach w obwodzie kaliningradzkim osiedliło się 4 tys. (1993 r.) Niemców przybyłych tu z Rosji (z Nadwoźża) oraz 4,5 tys. z Kazachstanu i Kirgizji,⁷ a także z Syberii. Utworzyli Niemieckie Towarzystwo Kulturalne i uruchomili szkoły niemieckie.

⁶ Zasada ta dotyczyła także ludności innych narodowości.

⁷ Według niektórych źródeł w obwodzie kaliningradzkim osiedliło się 10-15 tys. Niemców przybyłych z Kazachstanu i Kirgizji.

Należy także nadmienić, że w Moskwie zarejestrowano Fundację Charytatywną „Bildung”, której celem jest organizacja nauczania w języku ojczystym dla rosyjskich Niemców, a także nawiązywanie kontaktów z Niemcami mieszkającymi w różnych krajach świata, a przede wszystkim w Niemczech. Jej oddział działający w Sowiecku ma już filie we wszystkich większych miastach obwodu (Kaliningradzie, Niestierowie, Gusiewie, Czerniachowsku, Swietłogorsku, Niemanie i Sławsku). Natomiast Stowarzyszenie Niemców Rosyjskich „Freih” skierowało do najwyższych władz państwowych Rosji wniosek w sprawie utworzenia suwerennej Bałtyckiej Republiki Niemieckiej pod jurysdykcją Rosji na terytorium obwodu kaliningradzkiego.

Struktura narodowościowa obwodu kaliningradzkiego ulega zmianie nie tylko z powodu osiedlenia się tu innych narodowości, lecz także z powodu małego przyrostu naturalnego ludności miejscowej. W 1991 r. wyniósł on zaledwie 2,7‰, a w 1992 r. był nawet ujemny „-0,7 ‰” i podobnie w 1994 r. „-5,6 ‰”. Przyczyną małego przyrostu naturalnego jest malejąca liczba urodzeń i zwiększająca się śmiertelność. Zjawisko to ilustrują dane zamieszczone w tabeli 3.1.

Tabela 3.1

Liczba urodzeń i zgonów w obwodzie kaliningradzkim
w latach 1991 i 1994

| Wyszczególnienie | 1991 | 1994 |
|-----------------------------|--------|--------|
| Liczba urodzeń | 11 168 | 8 464 |
| Liczba zgonów ogółem, w tym | 8 763 | 13 629 |
| osób w wieku poniżej 65 lat | 4 226 | 5 894 |

Na uwagę zasługuje fakt, że 48% zgonów wśród mężczyzn i 40% wśród kobiet spowodowanych jest nieszczęśliwymi wypadkami, zatruciami i urazami.

Z tej liczby 1/3 zgonów to samobójstwa i zabójstwa, zaś 1/4 zatrucia alkoholem⁸.

3.2. Osadnictwo

Strukturę osadniczą obwodu kaliningradzkiego tworzą 22 miasta, z których 8 ma znaczenie obwodowe i 5 stanowią powiaty miejskie. Miastami wydzielonymi jako powiaty są: miasto obwodowe Kaliningrad oraz cztery inne miasta tj. Sowietsk, Czerniachowsk, Gusiew i Nieman.

Ponadto w obszarze obwodu znajdują się osiedla typu miejskiego (5) oraz osiedla wiejskie będące siedzibami gmin (rady wiejskie) - 96.

Charakterystyczną cechą osadnictwa w obwodzie kaliningradzkim jest brak większych miast. Największą i jedyną aglomeracją jest Kaliningrad liczący ponad 400 tys. mieszkańców (413 tys. w 1993 r.). Pozostałe miasta nie przekraczają 50 tys. osób.

Największe z nich to Sowietsk (45 tys. mieszkańców), Czerniachowsk (40 tys.) i Bałtijsk (30 tys.). Inne miasta liczą 5-20 tys. mieszkańców, najczęściej jednak do 10 tys.

Udział ludności miejskiej w zaludnieniu enklawy jest znaczny i wynosi 76,5%.

Miasta z zasady są skanalizowane i zelektryfikowane. Posiadają także sieć wodociagową (Kaliningrad, Gwardiejsk, Czerniachowsk i inne).

Szczególne znaczenie w obwodzie ma osiem miast. W trzech z nich, Bałtijsk, Primorsk i Swietłogorsk, zwierzchnictwo nad ich zarządzaniem sprawują wojskowi a w pozostałych pięciu (Kaliningrad, Czerniachowsk, Gusiew, Sowietsk i Nieman) mieszczą się komendy garnizonów.

Osadnictwo wiejskie - zarówno w przeszłości, jak i obecnie - zachowało znaczny stopień rozproszenia.

⁸ Dane zaczerpnięto z Biuletynu Kaliningradzkiego.

Kaliningrad - stolica obwodu, stanowi centrum polityczne, administracyjne i naukowo-kulturalne. Jest on dużym węzłem transportowym, w którym zbiegają się linie kolejowe, drogi samochodowe, drogi wodne śródlądowe oraz linie komunikacji morskiej i lotniczej. Znajdują się w nim także: baza marynarki wojennej, duży port handlowy i rybacki, baza floty rybackiej i wielorybniczej, port rzeczny i port lotniczy.

Ponadto w Kaliningradzie rozwinięty jest przemysł stoczniowy, środków transportu (fabryka wagonów), budowy maszyn budowlanych (m.in. dźwigów), celulozowo-papierniczy (dwa kombinaty), drzewny, poligraficzny i spożywczy (kombinat mięsny i kombinat rybny). Rozwinięty jest także przemysł dziewiarski oraz przemysł obróbki bursztynów.

Miasto rozciąga się po obu stronach ujścia Pregoty do Zatoki Kurońskiej na wysokości około 20 m n.p.m. Oddalone jest od granicy z Polską o około 40 km i od Bałtyku również 40 km. Jego porty połączone są z otwartym morzem pogłębnym torem wodnym wiodącym wzdłuż południowego wybrzeża Sambii do Cieśniny Pilawskiej (rys. 2.5).

W Kaliningradzie łączą się lokalne linie kolejowe biegnące z różnych portów obwodu (Bałtijsk, Pioniersk, Zielenogradsk) z linią tranzytową Ryga-Gdańsk oraz linia Kaliningrad - Kaunas (Kowno) i dalej do Moskwy. Najwrażliwszym odcinkiem tej linii z Gdańska są przeprawy stałe przez Pregotę. Miasto jest dużym węzłem dróg samochodowych, z obwodnicą o średnicy około 15 km. Z miasta prowadzi w różnych kierunkach aż 12 dróg, z których 6 ku granicy polskiej. O takim przebiegu dróg samochodowych zdecydowały względy historyczne. Kaliningrad będąc w przeszłości stolicą Prus Wschodnich został powiązany komunikacyjnie z miastami wchodzącymi w ich skład. Część tych połączeń została jednak przerwana w wyniku podziału Prus Wschodnich między Polskę i Rosję.

Bałtijsk stanowi awanport Kaliningradu. Położony jest nad Zatoką Pilawską i stanowi ważny, nie zamarzający port wojenny Rosji na Bałtyku, strzegący wejścia do Zalewu Kaliningradzkiego.

Miasto położone jest na Mierzei Wiślanej, po obydwóch stronach Cieśniny Pilawskiej. Ma więc charakter linearny i oprócz centrum właściwego obejmuje kilka innych osiedli miejskich (Bałtijsk: Rybaczyj, Posiełok, Kosa, im. Miecznikowa i im. Pawłowa). Baza marynarki wojennej znajduje się w jego części centralnej, położonej nad Cieśniną Pilawską.

W 1956 r. Bałtijsk zastąpił Kaliningrad jako główną bazę Floty Bałtyckiej, przy tym długość nabrzeży cumowniczych zwiększyła się do 10 km. Według tego wskaźnika Bałtijsk stał się porównywalny z portem Leningrad (obecnie Petersburg), prawie czterokrotnie przewyższył port handlowy Kaliningrad i ponad sześciokrotnie - trzeci na Bałtyku port rosyjski Wyborg, ustępując im tylko pod względem głębokości.

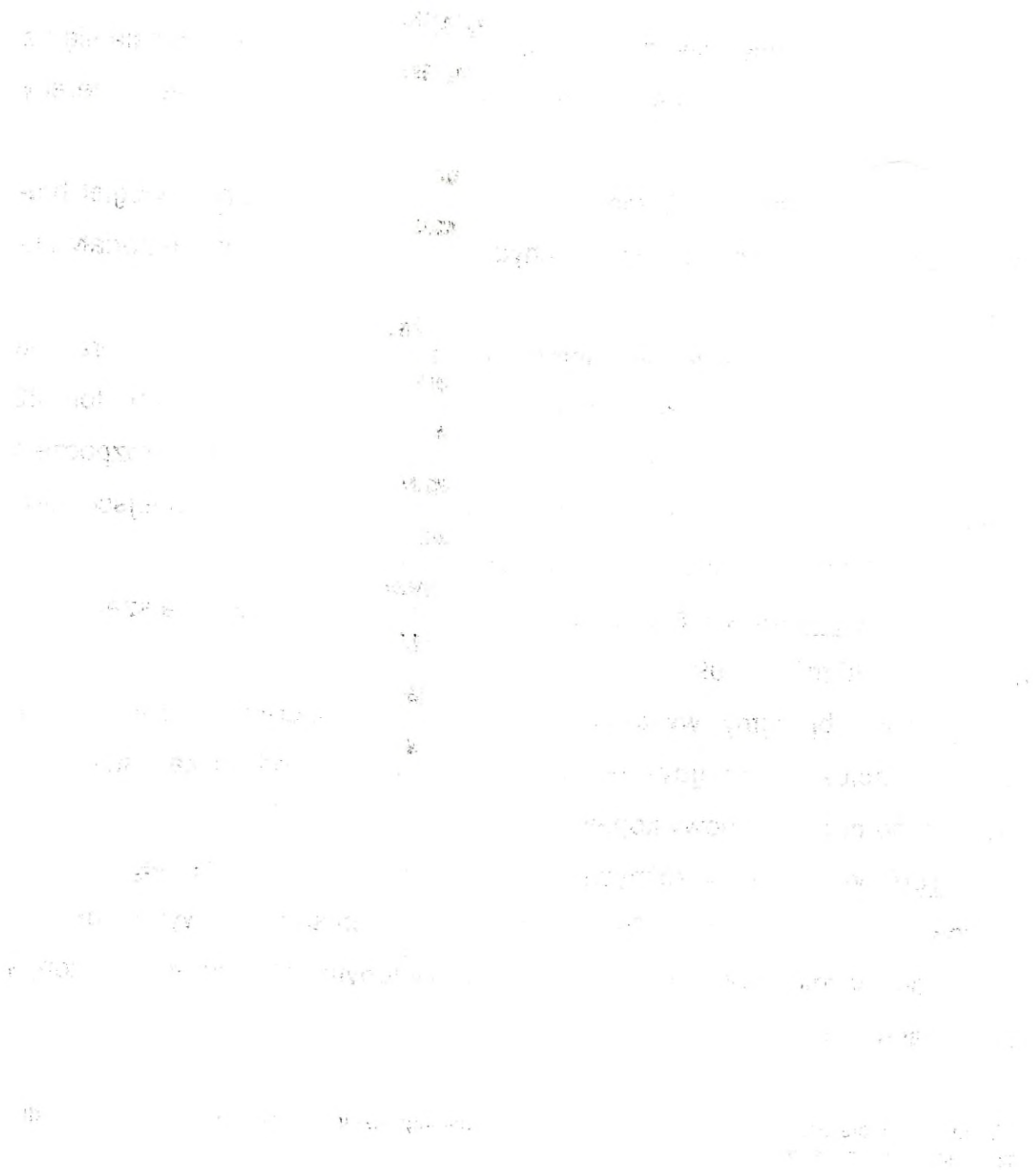
Sowietsk jest drugim co do wielkości miastem w obwodzie kaliningradzkim. Stanowi ważny węzeł komunikacyjny, przez który wiodą tranzytowe szlaki (linia kolejowa i droga samochodowa) z Rygi do Gdańska i Warszawy. Ponadto znajduje się tu duży port rzeczny nad Niemnem. Jednak znaczenie tego portu w przewozach towarów nieco zmalało ze względu na uniezależnienie się Litwy od Rosji i opuszczenie przez wojska portu w Kłajpedzie.

Sowietsk stanowi ważny ośrodek przemysłowy obwodu, w którym jest rozwinięty przemysł celulozowo-papierniczy, stoczniowy, tekstylny, odzieżowy i obuwniczy.

Czerniachowsk jest trzecim co do wielkości miastem w obwodzie kaliningradzkim i drugim węzłem komunikacyjnym. Krzyżują się w nim dwie tranzytowe linie kolejowe dwutorowe i dwie drogi samochodowe. Linia kolejowa biegnąca równoleżnikowo ma obwodnicę, co czyni ją mniej wrażliwą na unieruchomienie od linii południkowej, którą przecinają w mieście dwie przeszkody wodne.

W Czerniachowsku rozwinięty jest przemysł maszynowy, ceramiczny, drzewny i spożywczy. Ponadto znajdują się tu duże zakłady remontowe taboru samochodowego.

Miasto położone jest u spływu trzech rzek: Instruczy, Pissy i Angrapy, tworzących niżej Pregotę. Od północy i wschodu osłaniają go duże kompleksy leśne oraz wspomniane rzeki: Pissa i Angrapa (Węgorapa). Od południowego-zachodu i zachodu teren jest otwarty.



Rozdział 4. WARUNKI GOSPODARCZE

4.1. Baza surowcowa

Zasoby naturalne obwodu kaliningradzkiego są skromne; składają się na nie: kopaliny użyteczne, obszary leśne (drewno), zasoby wodne i tereny rekreacyjne.

Kopaliny użyteczne obwodu to: ropa naftowa, gaz ziemny, węgiel brunatny, torf, bursztyn, sól kamienna, anhydryty (siarczan wapnia), materiały budowlane i inne⁹.

Ropa naftowa występuje niemal na całym obszarze obwodu oraz na szelfie morskim (rys. 4.1). Rozpoznane zasoby oceniane są na 30 mln ton (22 mln t na części lądowej i 8 mln t na szelfie morskim). Od 1992 r. rozpoczęto eksploatację złoża ropy naftowej na Nizinie Staropruskiej, koło miejscowości Znamiensk. Roczne wydobycie wynosi około 1 mln t.

Gaz ziemny towarzyszy ropie naftowej. Zasoby tego surowca szacuje się na około 1 mld m³. W 1990 r. wydobyto 29 mln m³ gazu.

Węgiel brunatny występuje w rejonie Zielenogradska. Nie jest on jeszcze eksploatowany, gdyż ze względu na ochronę środowiska naturalnego zawieszono projekt budowy kopalni.

Torf występuje w różnych rejonach obwodu, a ogólne jego zasoby szacowane są na 400 mln t. Zapotrzebowanie na ten surowiec wynosi około 2-3 mln ton rocznie. Natomiast w 1995 roku wydobyto zaledwie 45 tys. ton, w 1999 planuje się wydobycie 140 tys. ton.

⁹ Według niesprawdzonych informacji w obwodzie kaliningradzkim odkryto diamenty. Brak jednak szczegółowszych informacji na ich temat.

Bursztyn występuje w znacznych ilościach, jego zasoby szacuje się na 180 tys. ton, co stanowi 80-90% zasobów światowych. Do niedawna był to jedyny surowiec mineralny, który wydobywano w okolicy m. Jantarnyj ok. 400 t rocznie. Jest to największe złożo bursztynu na świecie.

Sól kamienna wydobywana jest w rejonie Gusiewa. Zasoby tego surowca według stanu na 1 stycznia 1991 roku wynoszą 5 mld ton. Projektowana moc gusiewskiej warzelni soli wynosi 600 tys. ton soli „extra” rocznie.

Anhydryty stanowią cenny surowiec chemiczny, wykorzystywany do produkcji kwasu siarkowego.

Lasy w obwodzie kaliningradzkim są mocno przetrzebione. Zasoby drewna ocenia się na 36 mln m³. Jest to ilość wystarczająca na zaspokojenie 1/3 potrzeb obwodu.

4.2. Przemysł i rolnictwo

W obwodzie kaliningradzkim rozwój przemysłu ukierunkowany został na zaspokojenie głównie potrzeb wewnętrznych. Skutkiem tego jego struktura została znacznie zawężona a produkcja dóbr dostosowana do wymagań rynku wewnętrznego. Przemysł rozwijający się w poszczególnych ośrodkach ma więc znaczenie lokalne (tabela 4.1). W ostatnich latach uwidocznił się jednak wzrost inwestycji zagranicznych w rozwój tego przemysłu, co związane jest z decyzją rządu rosyjskiego o utworzeniu w obwodzie kaliningradzkim wolnej strefy ekonomicznej „Jantar”. Na granicy litewsko-rosyjskiej (z obwodem) i rosyjsko-polskiej znajdują się strefy wolnocłowe. Można więc prognozować, że w najbliższych latach przemysł tego obwodu uzyska rangę ogólnorosyjską. Obecnie jednak przeżywa głęboki kryzys.

Tabela 4.1

Ważniejsze wskaźniki wybranych gałęzi przemysłu przetwórczego
w 1992 r. w obwodzie kaliningradzkim

| Gałęzie przemysłu | Liczba przedsiębiorstw | Liczba zatrudnionych (w tys. osób) | Wartość produkcji (w %) |
|---|------------------------|------------------------------------|-------------------------|
| Elektroenergetyka * | 6 | 2,0 | 1,1 |
| Przemysł paliw | 2 | 0,6 | 2,6 |
| Przemysł metalurgiczny (hutnictwo) | 2 | 0,5 | 1,8 |
| Przemysł maszynowy i metalowy | 2 528 | 51,5 | 57,5 |
| Przemysł chemiczny i petrochemiczny | 1 | 0,3 | 0,3 |
| Przemysł drzewny i celulozowo-papierniczy | 142 | 15,2 | 22,4 |
| Przemysł materiałów budowlanych | 43 | 4,4 | 4,7 |
| Przemysł lekki | 36 | 9,2 | 9,6 |
| Razem | 2760 | 83,7 | 100,0 |

* bez ciepłownictwa

Przykładem aktywizacji gospodarczej obwodu mogą być natomiast kolejne inwestycje w energetyce, przemyśle maszynowym, łączności i innych działach.

W energetyce do najważniejszych inwestycji należą:

- budowa przez niemieckie firmy „Szturman” rafinerii przerabiającej miejscową ropę naftową;

- zagospodarowanie jednego ze złóż ropy naftowej w szelfie Morza Bałtyckiego w rejonie Kaliningradu¹⁰ i zwiększenie wydobycia ropy z tego złoża do 1 mln ton rocznie;

- koncepcja zwiększenia dostaw gazu ziemnego z Rosji, z obecnych 450 mln m³ do 2,5-3 mld m³ rocznie;¹¹

¹⁰ Wydobyciem ropy z tego złoża zajmuje się spółka KANT, w skład której wchodzi dwie firmy niemieckie (RWE-DEA i Veba Oil) oraz dwie rosyjskie (Rosneft i Kaliningrad-mornietiegaz).

- budowa w Kaliningradzie elektrociepłowni o mocy 900 MW, która wraz z istniejącą elektrociepłownią (o mocy 100 MW) w pełni pokryją zapotrzebowanie obwodu na energię elektryczną;

- uruchomienie przez Szwedów produkcji płynnego tlenu i azotu w Zakładach Acetylenowo-Tlenowych.

W przemyśle maszynowym godne odnotowania są inwestycje dotyczące produkcji środków transportu morskiego i samochodowego. W wyniku ich realizacji stocznia w Kaliningradzie, w kooperacji z firmą amerykańską, zajmie się budową statków o dużym tonażu (typu Ro-Ro). W przedsiębiorstwie „Kaliningradbummasz” uruchomiono linię remontu używanych samochodów osobowych (8 tys. samochodów rocznie) W Czerniachowsku w zakładach „Tiechmasz” z udziałem kapitału (niemieckiego) uruchomiono fabrykę montażu samochodów osobowych.¹² Ponadto rozważa się możliwość uruchomienia zakładów montażowych samochodów i autobusów marki „Volvo”.

W łączności przy udziale kapitału zagranicznego powstaje międzynarodowa satelitarna stacja telefoniczna oraz łączność komórkowa.

W inwestycjach obwodu kaliningradzkiego znaczący udział ma także polski kapitał. Działa w nim około 150 polskich przedsiębiorstw, w tym filie tak poważnych koncernów jak „Budimex”, „Exbud”, „Rolbank” i „Kredybank”.

W obwodzie kaliningradzkim ważną rolę odgrywał tzw. kompleks wojskowo-przemysłowy. Do największych zakładów tego przemysłu należą:

- Zakłady „Kwarc” zajmujące się produkcją radioelektroniki;
- Zakłady „Fakiel”, produkujące silniki raketowe;
- stocznia „Jantar” budująca okręty wojenne.

Kompleks ten znajduje się obecnie w fazie transformacji. Część ich mocy produkcyjnej jest ukierunkowana na wytworzenie dóbr powszechnego

¹¹ Alternatywny gazociąg zaopatrujący Kaliningrad będzie przebiegał przez terytorium Polski z pominięciem Litwy. Obecnie obwód korzysta z gazu dostarczanego rurociągiem przez terytorium Litwy

¹² Z powodu cofnięcia ulg podatkowych Volkswagen wycofał się z tego przedsięwzięcia. Uruchomiono natomiast fabrykę montażu samochodów koreańskich w Kaliningradzie.

użytku, np. zakłady „Kwarc” produkują obecnie sprzęt komputerowy i radiotelewizyjny.

W stoczni wojennej „Jantar” w Kaliningradzie koreańsko-rosyjska spółka Kia Baltica podjęła montaż samochodów osobowych i osobowo-terenowych. Do końca 1997 r. zmontowanych zostanie 30 tys. aut ośmiu typów, a w 1998 r. przewiduje się wyprodukowanie 70 tys. aut.

Największym ośrodkiem przemysłowym jest Kaliningrad, w którym są skoncentrowane różne gałęzie przemysłu, w tym: środków transportu, paliwowo-energetyczny, celulozowo-papierniczy, drzewny, spożywczy i materiałów budowlanych. Produkuje się tu głównie tabor kolejowy, dźwigi, statki rybackie, celulozę.

Drugim co do wielkości ośrodkiem obwodu kaliningradzkiego jest Sowietk skupiający przemysł maszynowy środków transportu, celulozowo-papierniczy, tekstylny, odzieżowy i spożywczy.

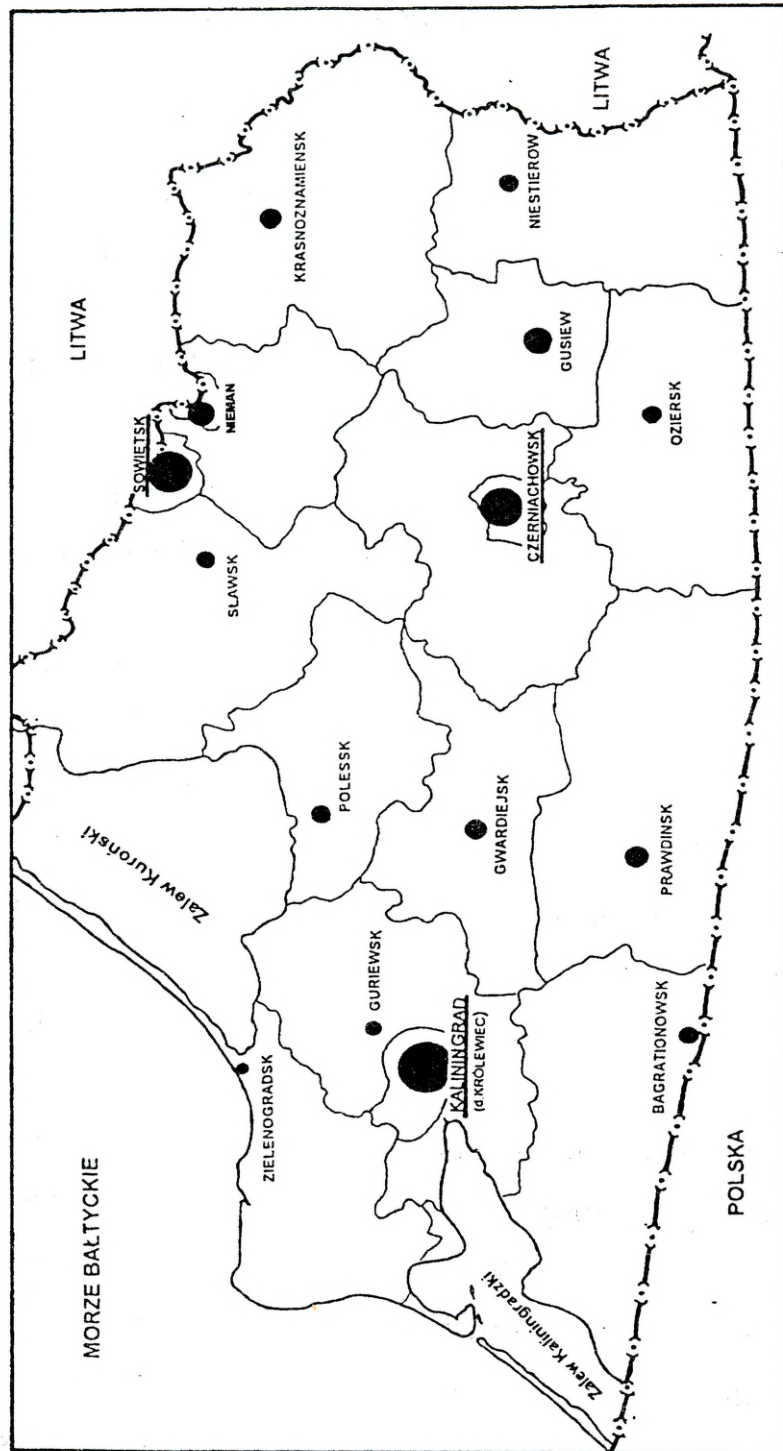
Kolejnym jest Czerniachowsk, w którym jest rozwinięty także przemysł maszynowy, drzewny i spożywczy.

Pozostałe ośrodki mają znaczenie lokalne. Znajdują się w nich zakłady przemysłu lekkiego i spożywczego zaspokajające potrzeby danego regionu.

Na uwagę zasługuje przemysł związany z wydobywaniem i obróbką bursztynu. Rozwinięty jest on w wielu miastach nadmorskich, a największymi jego ośrodkami są Polessk i Jantarnyj. Wyroby tego przemysłu eksportowane są do wielu krajów świata.

Ośrodki przemysłowe obwodu kaliningradzkiego przedstawia rys. 4.2.

Baza żywnościowa w obwodzie kaliningradzkim ma dobre warunki rozwoju, gdyż na jego obszarze występują żyzne gleby aluwialne i czarnoziemy bagienne. Pod uprawą znajduje się około 30% ziemi, przy czym prawie połowa użytków rolnych skupiona jest nadal w rękach państwa. Podstawowymi uprawami są zboża, rośliny pastewne, ziemniaki, warzywa i len. Hodowla ukierunkowana jest na chów bydła, świń i drobiu a jej udział w globalnej produkcji rolniczej wynosi ponad 73%. Rolnictwo przeżywa jednak kryzys.



Rys. 4.2. Ośrodki przemysłowe

Nastąpił rozpad kółek rolniczych, spadła produkcja roślinna i zwierzęca do poziomu z 1969 r. Kryzys dotknął także zakłady pracujące na rzecz rolnictwa, gdyż ich produkcja ukierunkowana była na wielkie gospodarstwa rolne. Produkowały więc duże kombajny zbożowe i inny sprzęt nie znajdujący obecnie nabywców. Ogólnie rolnictwo jest niedoinwestowane. Znaczną część sprzętu rolniczego niezbędnego w produkcji rolniczej dostarczają Niemcy w ramach pomocy humanitarnej.

W przemyśle spożywczym stosunkowo dobrze jest rozwinięte rybołówstwo i przetwórstwo rybne. Kompleks przemysłu rybnego obwodu w b. ZSRR zajmował trzecie miejsce (po Władywostoku i Murmańsku).

Pod koniec lat osiemdziesiątych obwód kaliningradzki dawał 7,5% krajowej produkcji ryb, 10,8% rybnej produkcji żywnościowej oraz 5,8% konserw. W kompleksie rybnym pracował co dziesiąty zatrudniony w gospodarce obwodu.

Rozdział 5. INFRASTRUKTURA GOSPODARCZA I MILITARNA

5.1. Infrastruktura gospodarcza

Spośród obiektów infrastruktury gospodarczej obwodu kaliningradzkiego na szczególną uwagę zasługuje infrastruktura transportu, zwłaszcza kolejowego i samochodowego. Infrastruktura ta w okresie istnienia Związku Radzieckiego rozwijana była przy założeniu jednolitej przestrzeni gospodarczej Rosji, Litwy i Białorusi. Z chwilą rozpadu Związku Radzieckiego i powstania niepodległej Litwy obszar obwodu kaliningradzkiego został odizolowany od terytorium Federacji Rosyjskiej. Izolacja obwodu od pozostałej części Rosji stworzyła znaczne trudności w funkcjonowaniu gospodarki, podnosząc wiele problemów wewnętrznych do rangi międzynarodowych. Szczególnie skomplikowały się problemy transportu wojskowego przez terytorium Litwy.

W tej sytuacji zaczęto szukać rozwiązania alternatywnego poprzez budowę (modernizację) dróg i linii kolejowych łączących obwód kaliningradzki z Białorusią biegnących przez terytorium Polski. Rozpatrzono możliwości regularnego ruchu kolejowego na linii Żeleznodorożnyj - Skandawa - Kuźnica Białostocka - Grodno oraz budowę samochodowego przejścia granicznego Gusiew - Gołdap - Suwałki, co umożliwiłoby tranzyt najkrótszą drogą z obwodu kaliningradzkiego przez Polskę do Białorusi. Wokół budowy tych połączeń powstały w Polsce pewne kontrowersje. Nie ulega jednak wątpliwości, że mimo tych kontrowersji, usprawnienie połączeń komunikacyjnych Polski z obwodem kaliningradzkim jest konieczne.

Sieć kolejowa

Sieć kolejową w obwodzie kaliningradzkim tworzą dwie linie tranzytowe oraz kilka linii o znaczeniu lokalnym (rys. 5.1.). Linia tranzytowa o kierunku równoleżnikowym biegnie z Rosji przez Wilno do Kaliningradu i dalej do Gdańska, natomiast linia południkowa z Rygi przez Szawle, Sowietk, Czerniachowsk do Olsztyna. Linie te na odcinku Czerniachowsk - Kaliningrad i Czerniachowsk - Żeleznodorożnyj są dwutorowe. Linia równoleżnikowa biegnie wzdłuż Pregoty natomiast południkowa przechodzi przez duże przeszkody wodne: Niemen w Sowietku i wspomnianą Pregotę w Czerniachowsku, co czyni ją bardziej wrażliwą na unieruchomienie.

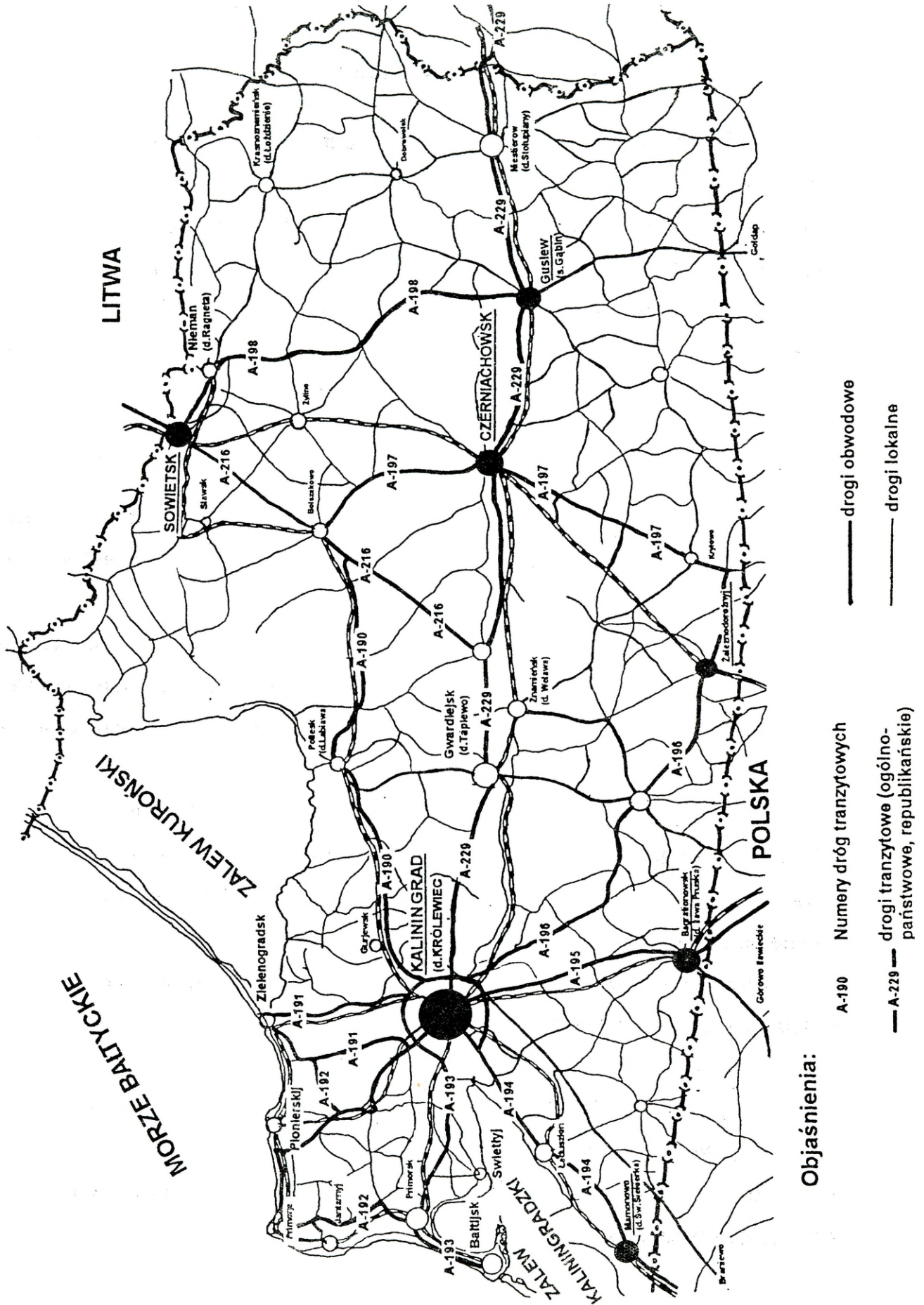
Linie o znaczeniu lokalnym (obwodowym) łączą Kaliningrad z miastami wybrzeża oraz innymi miastami. Spośród nich zelektryfikowana jest jedynie linia na odcinku Kaliningrad-Primorje.

Szerokość torów na wszystkich liniach kolejowych obwodu wynosi 1524 mm. Przeważa trakcja spalinowa, chociaż stosowana jest także parowa i elektryczna. Jedyny odcinek linii normalnotorowej łączy Kaliningrad z terytorium Polski.

Największymi węzłami kolejowymi są: Kaliningrad, Czerniachowsk i Sowietk. Czerniachowsk oddalony jest od Kaliningradu o około 80 km, a Sowietk 100 km. Natomiast odległość między Czerniachowskiem a Sowietkiem wynosi około 40 km.

Stacje kolejowe na poszczególnych liniach występują w zróżnicowanej odległości. Średnio wynosi ona 8-10 km.

Sieć kolejowa obwodu kaliningradzkiego była przed drugą wojną światową gęsta - przekraczała 10 km/100 km². Po wojnie jednak około 700 km linii kolejowych zdemontowano, uznając istniejącą sieć za zbyt gęstą w stosunku do norm przyjętych w ZSRR, ponadto przebudowano linie normalnotorowe na szerokotorowe.



Rys. 5. 1. Sieć transportowa (kolejowa i drogowa)

Sieć dróg samochodowych

Zgodnie z klasyfikacją rosyjską sieć drogową w obwodzie kaliningradzkim tworzą drogi ogólnopaństwowe, republikańskie, obwodowe i lokalne. Do ogólnopaństwowych zalicza się drogi o znaczeniu międzynarodowym, oznaczone literą A (rys. 5.1.). Należą do nich:

- równoleżnikowa magistrala z Rosji przez Wilno, Kowno do Kaliningradu i dalej do Gdańska;
- południkowa magistrala z Rygi przez Sowietsk, Czerniachowsk do Olsztyna.

Do dróg o znaczeniu republikańskim należą pozostałe drogi łączące stolicy obwodu z państwami sąsiednimi. Drogi te z zasady przebiegają przez miasta rejonowe obwodu kaliningradzkiego.

Drogi obwodowe łączą poszczególne miasta zaś lokalne - osiedla wiejskie.

Parametry techniczne dróg są zróżnicowane. Drogi o znaczeniu międzynarodowym z reguły mają szerokość w koronie 8-10 m, jezdni 6-8 m. Zbudowane są na dwupoziomowej warstwie podkładu grubości 30-50 cm (żwir i piasek) i mają ulepszoną nawierzchnię. Drogi niższych klas mają jezdnie szerokości 3-6 m (w koronie 6-9 m), podkład grubości 20-50 cm. Drogi utwardzone mają szerokość 5-10 m. Dostępne są dla ruchu pojazdów przez cały rok. Natomiast drogi gruntowe przebiegające w terenie o gruntach gliniastych są trudno przejezdne w okresie topnienia śniegu i w czasie opadów deszczu. Większość dróg w okresie zimowym wymaga odśnieżania.

Nasypy na drogach mają wysokość 1-2 m (miejscami do 4 m) a wykopy głębokości do 2 m. Mosty najczęściej są betonowe, rzadziej kamienne i metalowe.

Oceniając charakter sieci drogowej obwodu kaliningradzkiego w aspekcie bezpieczeństwa Polski można w niej wydzielić dwie drogi rokadowe oraz ponad 20 dróg dofrontowych wyprowadzających na terytorium naszego kraju.

Oznacza to, że jedna droga dofrontowa o twardej i utwardzonej nawierzchni przypada na niecałe 10 km linii frontu.

Drogi wodne śródlądowe

Sieć dróg wodnych w obwodzie kaliningradzkim tworzą Pregoła, Niemen, Dejma oraz Kanał Mazurski i Kanał Matrosowka (rys. 5.2.).

Największą magistralę wodną stanowi Pregoła, która jest dostępna dla barek o zanurzeniu do dwóch metrów. Niemen jest także dużą śródlądową drogą wodną lecz płynie on wzdłuż północnej granicy obwodu poza głównymi ośrodkami przemysłowymi. Ponadto jego połączenie z Pregołą za pośrednictwem Kanału Matrosowka i rzeki Dejmy nie zapewnia odpowiednich warunków do transportu towarów, gdyż szlak ten dostępny jest dla niewielkich barek.

Spośród pozostałych kanałów żeglowny jest odcinek Kanału Mazurskiego. Jednak ze względu na jego niedoinwestowanie, utrzymanie żeglugi na tym kanale obecnie nie jest możliwe. W celu przywrócenia żeglowności kanału konieczne jest pogłębienie zamulonych odcinków jego dna. Prace te mają być podjęte w najbliższych latach.

Rurociągi i linie energetyczne

Sieć rurociągów w obwodzie kaliningradzkim tworzą gazociągi. Magistralny gazociąg z Rosji biegnący przez terytorium Białorusi i Litwy prowadzi do Kaliningradu.¹³ (rys. 5.3.). Natomiast gazociągi dystrybucyjne doprowadzają gaz do wielu miast obwodu. Nie ma natomiast w obwodzie ropociągów. Niewielkie odcinki tego rodzaju rurociągów łączą jedynie miejsca wydobycia ropy z punktami jej odbioru. Obecnie budowana jest jednak rafineria, która zostanie połączona rurociągiem magistralnym ze źródłami wydobycia ropy znajdującymi się na szelfie Morza Bałtyckiego.

¹³ Istnieje projekt budowy gazociągu biegnącego z Rosji do Kaliningradu przez terytorium Polski.

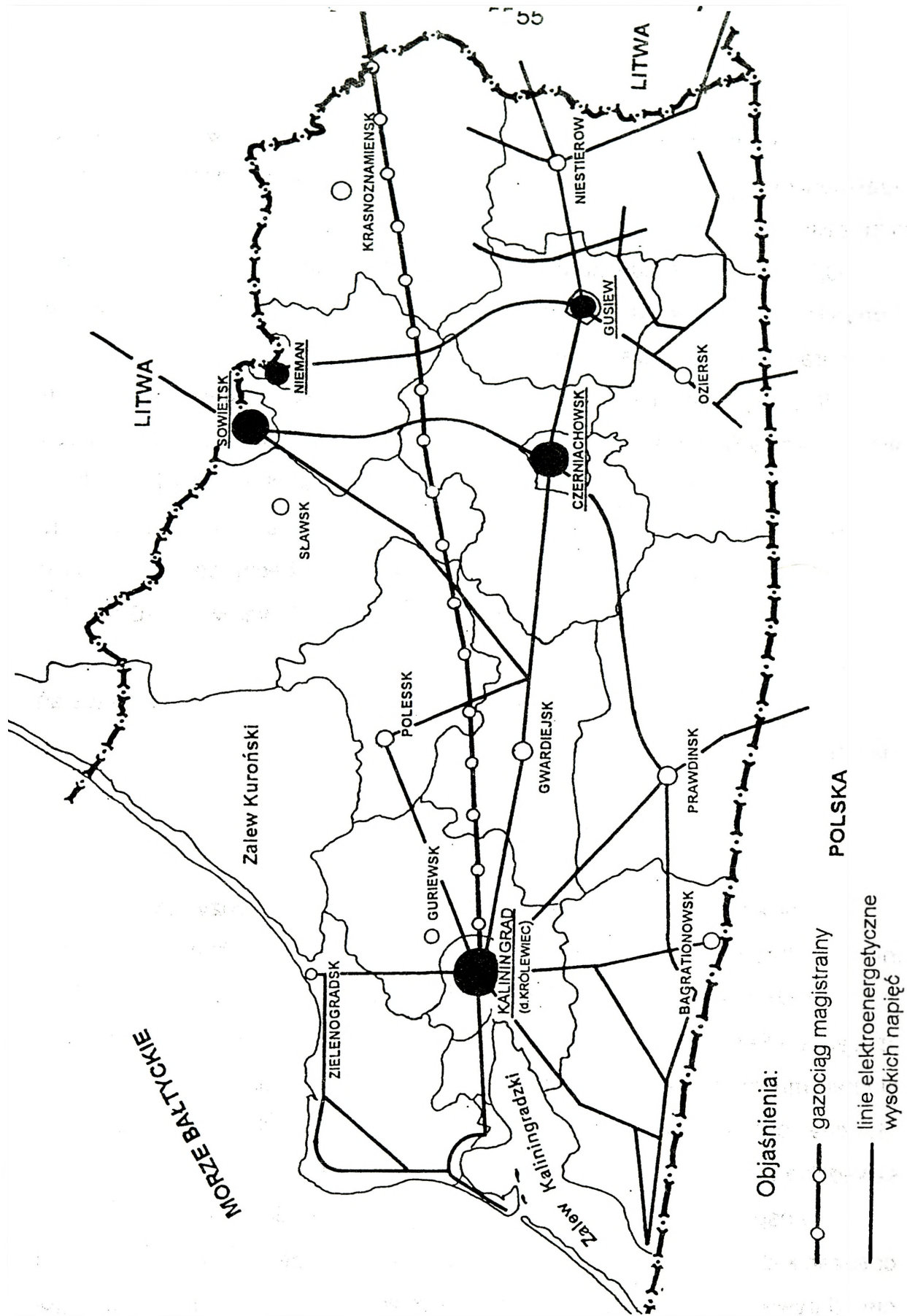
Linie energetyczne w obwodzie kaliningradzkim tworzą sieć zapewniającą dostawę energii elektrycznej niemal do wszystkich osiedli wiejskich (rys. 5.3.). Energetyka nie zaspokaja jednak zapotrzebowania użytkowników i energia elektryczna jest importowana z sąsiednich krajów. Największym jej dostawcą jest Litwa, na terytorium której znajduje się elektrownia jądrowa (Ignalino), zbudowana ze względów strategicznych byłego Związku Radzieckiego. Z elektrowni tej biegnie m.in. do Kaliningradu główna linia energetyczna mająca dla gospodarki obwodu zasadnicze znaczenie. Uzależnia ona jednak obwód kaliningradzki od dostaw litewskich. Godny uwagi jest fakt, że do końca 1996 r. ma być zakończona budowa dużej elektrociepłowni w Kaliningradzie (o mocy 900 MW), co uniezależnia obwód od wspomnianych dostaw zagranicznych. Wówczas Rosja może wstrzymać Litwie dostawę paliwa jądrowego.¹⁴

Transport morski

Transport morski w obwodzie kaliningradzkim ma korzystne warunki rozwoju, gdyż znajduje się w nim jedyny na Środkowym Bałtyku rosyjski port handlowy - Kaliningrad. Problemem jest jednak jego izolacja od właściwego terytorium Federacji Rosyjskiej. Szlaki komunikacji lądowej (kolejowo-samochodowe) łączące obwód kaliningradzki z Rosją będą przez terytorium Litwy, co odbija się ujemnie na wykorzystaniu tego portu. Ponadto porty: Kłajpeda, Wentsplis i Tallin oferują przewoźnikom korzystniejsze warunki, dzięki czemu przechwytyją przeładunki towarów kosztem Kaliningradu.

Liczba statków zawijających do portów Kaliningradu w 1994 r. wyniosła 1766, a w pierwszym półroczu 1995 r. 886. Pozostała więc na niezmiennym poziomie lecz zmalała ilość przewożonych towarów.

¹⁴ Podczas konfliktu rosyjsko-litewskiego Rosja groziła wstrzymaniem dostaw tego paliwa, co w konsekwencji mogło spowodować wstrzymanie przez Litwę dostaw energii elektrycznej do rosyjskiej enklawy, jaką jest obwód kaliningradzki.



Rys. 5.3. Gazociąg i linie elektroenergetyczne

Kaliningrad jest największym portem obwodu, a jego możliwości przeładunkowe wynoszą 10 mln ton rocznie. Ma on stałe połączenie promowe m.in. z Kilonią (Niemcy), Gdańskiem i innymi portami.

Oprócz Kaliningradu porty morskie znajdują się w Bałtysku, Swietłym, Primorsku, Swietłogorsku i Mamonowie. Są one jednak znacznie mniejsze od Kaliningradu i nie odgrywają większej roli.

W transporcie morskim obwodu kaliningradzkiego podjęto w ostatnich latach inwestycje mające na celu zwiększenie możliwości przeładunkowych portów. Program prac obejmuje budowę portu Bałtysk-Wostocznyj i portu w Swietłym oraz rozbudowę portu Kaliningrad w celu zwiększenia jego możliwości przeładunkowych do 12 mln ton rocznie (obecny port handlowy o powierzchni 110 ha - rys. 5.4. umożliwia przeładunek towarów do 10 mln ton rocznie).

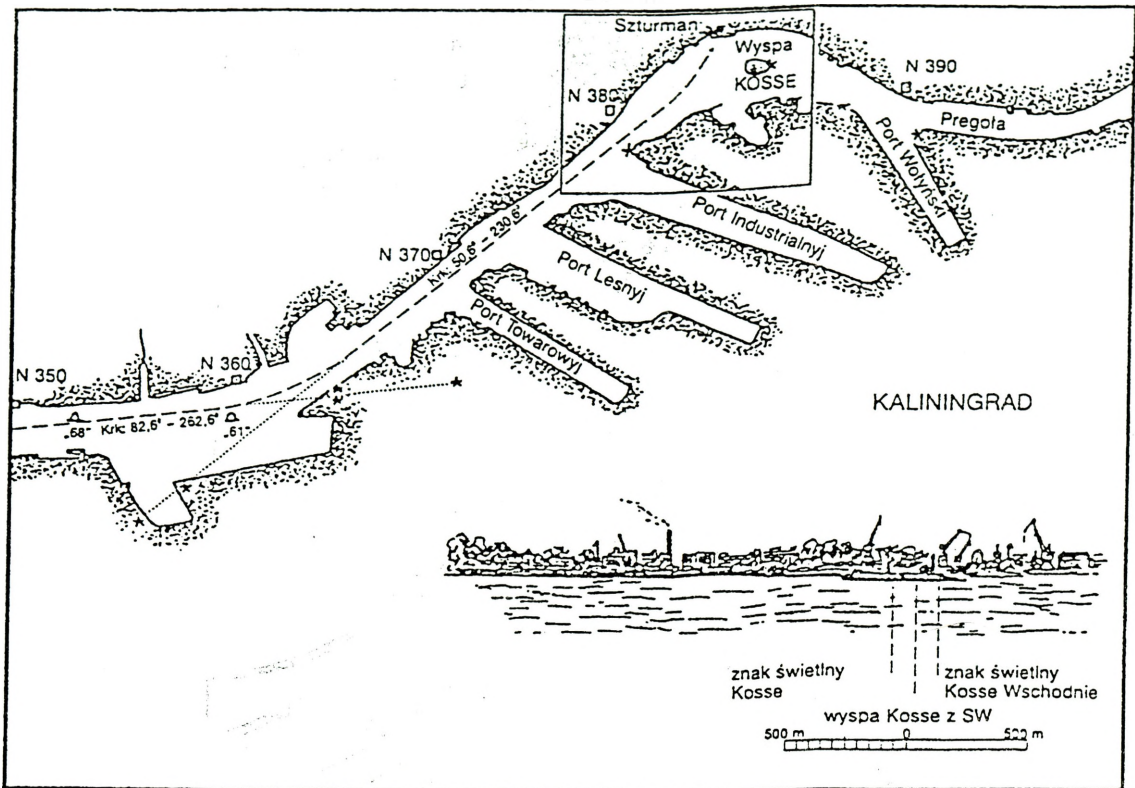
Ponadto w Bałtysku utworzono urząd celny (rys. 5.5.) oraz przystań Punktu Kontroli i otwarto ten port dla statków zagranicznych.

Transport powietrzny

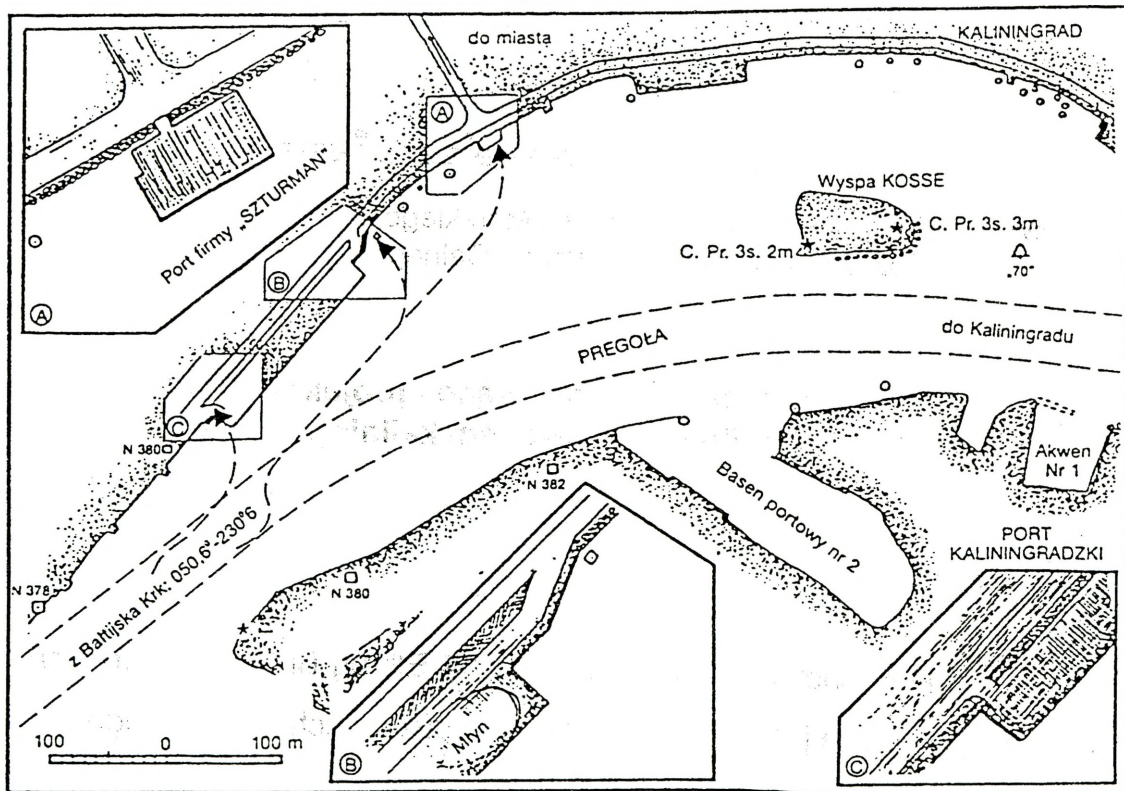
W obwodzie kaliningradzkim znajduje się jeden międzynarodowy port lotniczy (Chrabowo k. Kaliningradu)¹⁵. Znaczenie jego w ostatnich latach wzrasta z dwóch powodów, tj. aktywizacji gospodarczej obwodu, oraz izolacji tego obszaru od Federacji Rosyjskiej. Oprócz połączenia lotniczego z Moskwą Kaliningrad ma regularne połączenie z Berlinem i Kopenhagą. Linia Kaliningrad-Moskwa obsługiwana jest przez Aeroflot, Kaliningrad - Kopenhaga przez szwedzkie S.A.S. a Kaliningrad - Berlin przez Lufthanse.

Transport lotniczy odgrywa coraz większą rolę nie tylko w przewozach pasażerskich, lecz także w przewozie towarów. W przewozach wewnętrznych nie odgrywa on żadnej roli ze względu na małe odległości między poszczególnymi miastami.

¹⁵ Port lotniczy Chrabowo został zmodernizowany przez firmę niemiecką „Hochtief”.

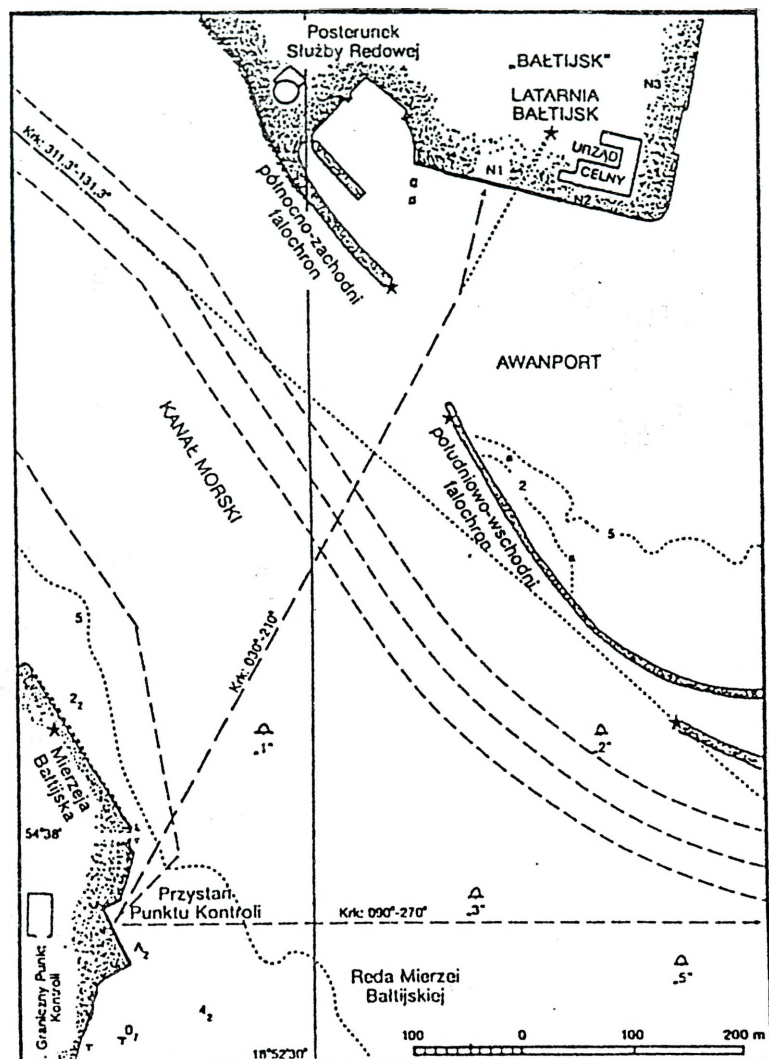


Plan portu Kaliningrad (wyspa Kosse)



Plan portu Kaliningrad, Firmy „Szturman”, Wyspa Kosse

Rys. 5.4. Port handlowy w Kaliningradzie



Rys. 5.5. Fragment cieśniny - Kanalu Morskiego.
Rozmieszczenie GPK i Urzędu Celnego

Przejścia graniczne (istniejące i projektowane) na granicy Polski z obwodem kaliningradzkim

Drogowe:

1. Gronowo - Mamonowo I - na drodze nr 504 Elbląg-Braniewo - granic państwa. Wyposażone jest w 6 (3 w budowie) pasów ruchu osobowego.

2. Bezledy - Bagrationowsk - obsługujące ruch towarowy i osobowy. Wyposażone jest w 8 pasów ruchu, pole postojowe i pomieszczenie dla służb granicznych.
3. Grzechotki - Mamonowo II (projektowane) - będzie obsługiwać ruch towarowy i osobowy.
4. Autostrada Elbląg - Kaliningrad.
Długość autostrady po stronie polskiej 52 km. Uzgodniono, że Polska zbuduje drogę szybkiego ruchu, jednojezdniową, płatną. Ponadto strona polska i rosyjska planują zakończyć budowę przejścia w I kwartale 1996 r.
5. Gołdap-Gusiew (w przebudowie) - będzie obsługiwać ruch osobowo-towarowy.

Koleiowe:

1. Braniewo-Mamonowo I - posiada status międzynarodowego przejścia pasażersko-towarowego. Natężenie ruchu na tym przejściu wynosi średnio 4-6 pociągów na dobę.
2. Bartoszyce-Bagrationowsk - przejście towarowe uruchomione w 1993 roku. Obsługuje 2-3 pociągi miesięcznie.
3. Przejście Skandawa-Żeleznodorożnyj - towarowe obsługuje 1-2 pociągi na dobę.

Morskie:

ze strony polskiej: Frombork, Krynica Morska, Nowa Pasłęka (projektowane). Elbląg będzie obsługiwał ruch osobowy i towarowy a Krynica Morska - osobowy.

Ponadto istnieje połączenie wodne Kaliningradu z Gdańskiem za pomocą wodolotów.

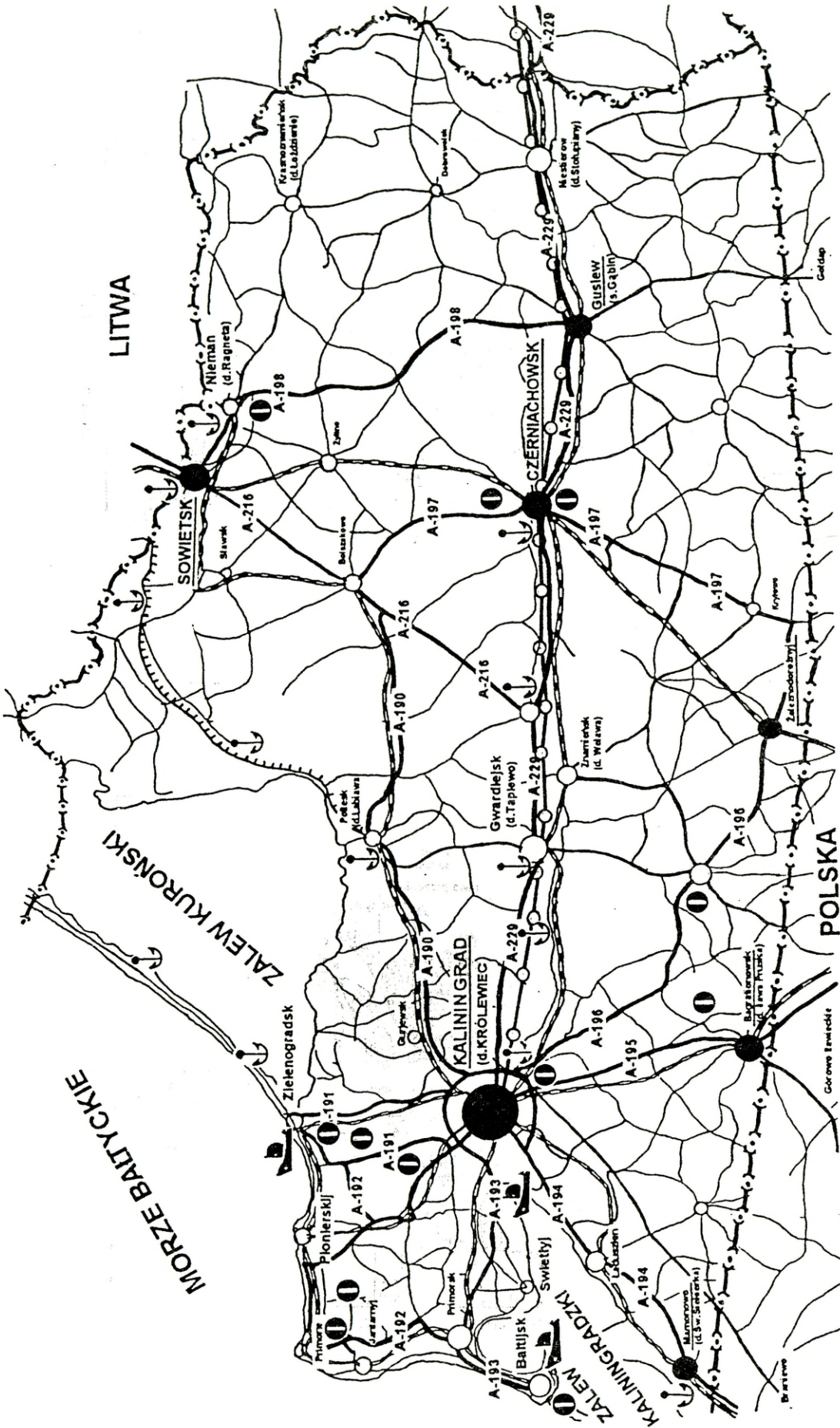
5.2. Infrastruktura militarna

Infrastruktura militarna w obwodzie kaliningradzkim rozwijana była głównie w okresie istnienia Związku Radzieckiego i stanowiła część operacyjnego przygotowania wybrzeża wschodniobałtyckiego. Z chwilą rozpadu Związku Radzieckiego i opuszczeniu przez jego siły zbrojne baz wojennych na Litwie, Łotwie i Estonii obszar obwodu kaliningradzkiego nabrał dla Rosji większego znaczenia. Tu bowiem znajdują się dwie rosyjskie bazy morskie, Kaliningrad i Bałtisk (rys. 5.4 i 5.7) umożliwiające siłom morskim kontrolę szlaków wodnych na Bałtyku Południowym i Właściwym (Centralnym), a także blokadę Zatoki Gdańskiej. Natomiast siły lądowe mają dogodne warunki blokady portów Trójmiasta od strony lądu. W związku z powyższym część sił morskich i lądowych wycofywana przez Rosję z Niemiec, Litwy i Łotwy została skierowana do omawianego obwodu. Natomiast w styczniu 1995 r. na obszarze obwodu kaliningradzkiego utworzono Kaliningradzki Rejon Specjalny w skład którego wchodzi Flota Bałtycka, 11 Armia Lądowa, Kaliningradzka Grupa Wojsk Obrony Pogranicza i wojska wewnętrzne obwodu. W obwodzie tym znajdują się także dwie wyższe szkoły oficerskie: Wyższa Szkoła Marynarki Wojennej i Wyższa Szkoła Wojsk Inżynieryjnych.¹⁶

Jednym z elementów infrastruktury militarnej wschodniego wybrzeża Bałtyku jest ośrodek kontroli ruchu powietrznego. Znajduje się on jednak w Wilnie, co komplikuje ruch powietrzny samolotów Floty Bałtyckiej, gdyż zarządza on ruchem powietrznym nie tylko nad Litwą, lecz także nad omawianym obwodem¹⁷.

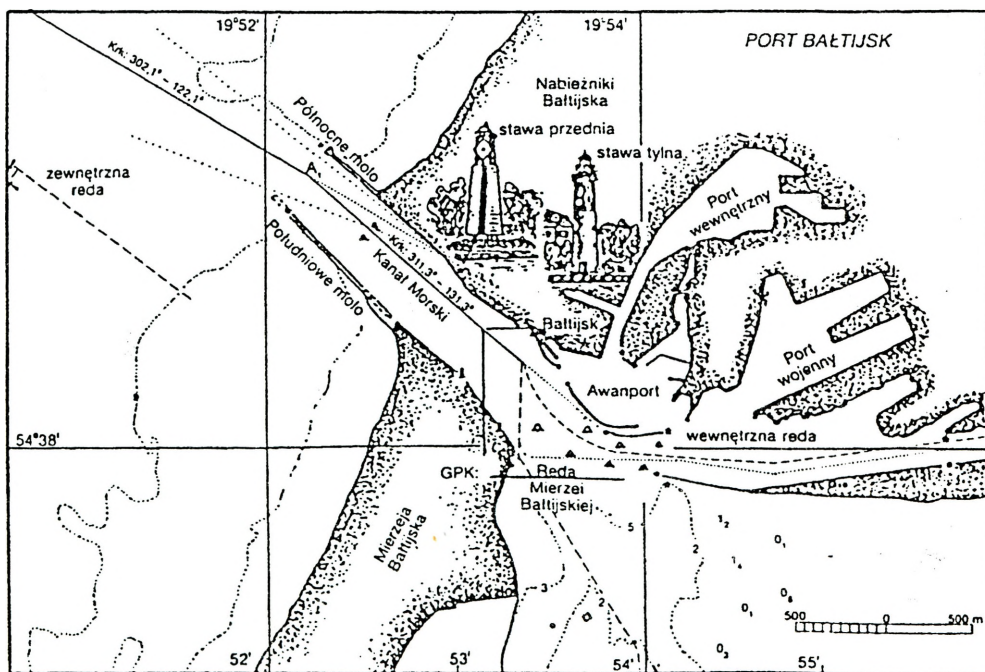
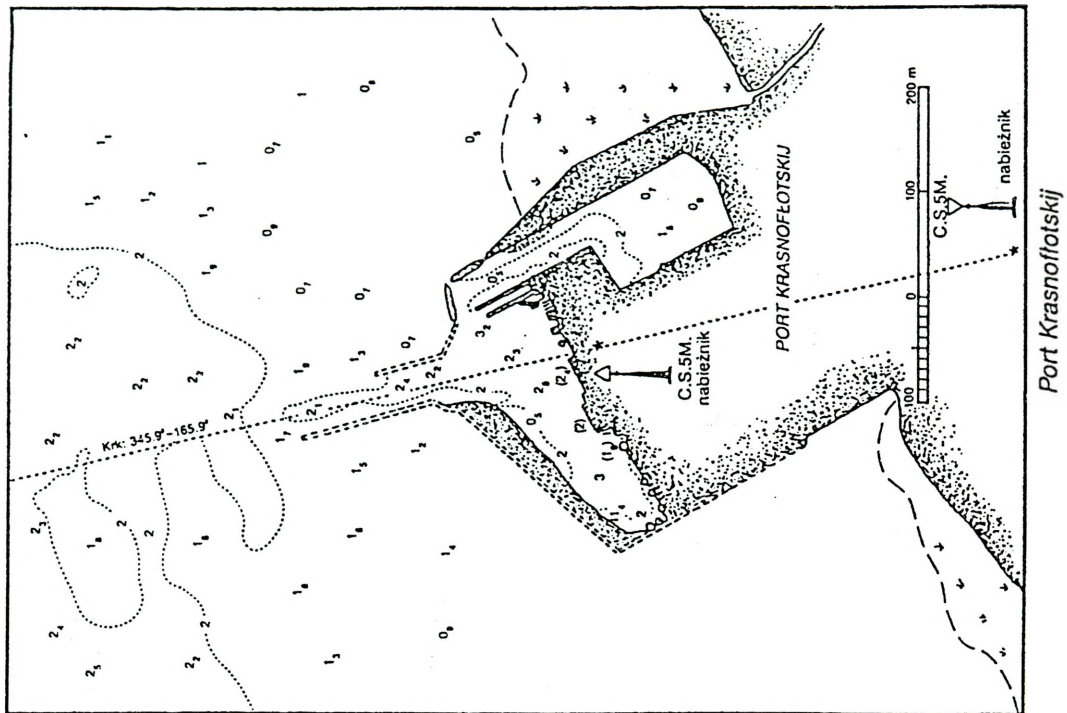
¹⁶ Według ostatnich informacji podjęto decyzję o przeniesieniu Wyższej Szkoły Wojsk Inżynieryjnych do rejonu niżnonowogrodzkiego (d. Gorki).

¹⁷ Samoloty Floty Bałtyckiej do Moskwy lecą nad wodami Zatoki Fińskiej.



- Objaśnienia:**
- lotniska
 - linia kolejowa
 - porty i przystanie śródlądowe
 - drogi tranzytowe
 - bazy i porty morskie
 - gazociągi

Rys. 5.6. Elementy infrastruktury militarnej



Plan portu Baltijsk, Cieśnina Piławska - Kanał Morski

Rys. 5.7. Port wojenny Baltijsk

W skład infrastruktury militarnej obwodu kaliningradzkiego wchodzi m.in.: bazy morskie, lotniska i lądowiska, obiekty koszarowe i wiele innych obiektów.

Bazy morskie znajdują się w Kaliningradzie i Bałtysku (rys. 5.4. i 5.7).

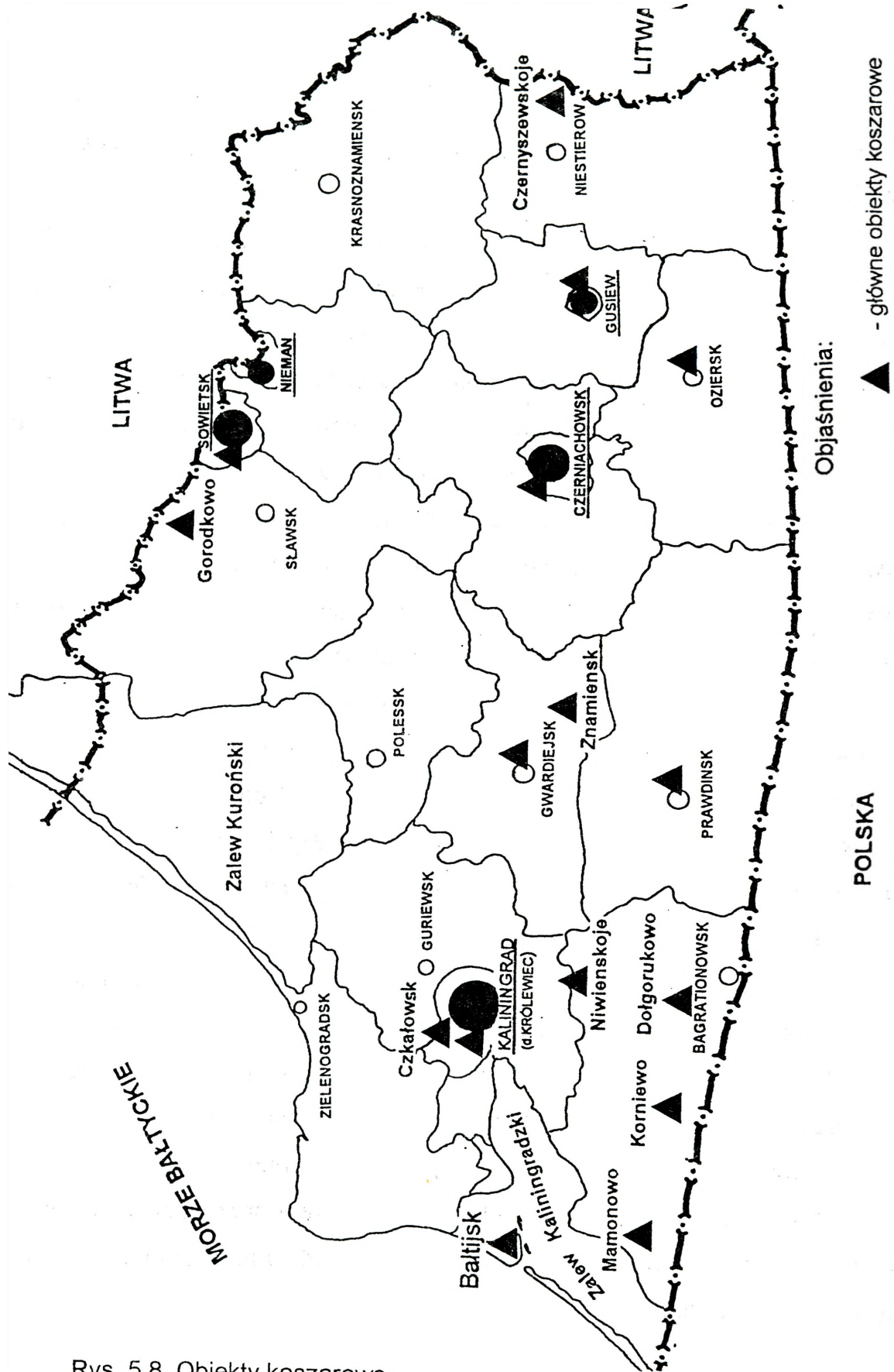
Bazy lotnicze rozmieszczone są głównie w zachodniej części obwodu. Do zasadniczych należą bazy położone w rejonie Kaliningradu (Czkałowski), Czerniachowska (Czerniachowski północ i Czerniachowski południe), Prawdinska i Niwieńskoje. Ponadto znajduje się kilka lotnisk i lądowisk w innych rejonach obwodu, zwłaszcza na półwyspie Sambia (rys. 5.6.).

Według oficjalnych informacji w obwodzie nie ma wojsk lotniczych poza siłami organicznymi Floty Bałtyckiej i 11 Armii. Jednak według źródeł niemieckich i szwedzkich w obwodzie rozmieszczono około 200 myśliwców i samolotów szturmowych oraz lotnictwo transportowe.

Obiekty koszarowe i specjalne znajdują się na całym obszarze obwodu. Obiektów koszarowych najwięcej występuje w południowej części obwodu, między Pregolą a granicą z Polską. (rys. 5.8.). Spośród przedstawionych obiektów koszarowych na szczególną uwagę zasługują Mamonowo, Korniewo, Dołgorukowo i Czerniachowski, gdzie stacjonują pułki czołgów (w Korniewie i Czerniachowsku dwa pułki czołgów).

W obwodzie kaliningradzkim znajduje się obecnie 17 miasteczek wojskowych opuszczonych przez jednostki Floty Bałtyckiej i 11 Armii Gwardyjskiej. Jednocześnie w obwodzie tym znajduje się 13% wszystkich żołnierzy Federacji Rosyjskiej nie posiadających mieszkania.

Z obiektów specjalnych na uwagę zasługuje budowane obecnie w Kaliningradzie centrum kierowania ruchem powietrznym oraz sztolnie we wsi Romanowo, gdzie planuje się zgromadzić 800 mln m³ gazu ziemnego (po wydobyciu soli kamiennej).



Rys. 5.8. Obiekty koszarowe

BIBLIOGRAFIA

1. Atlas oficera. Moskwa 1984.

zki (1 2. Biuletyn Kaliningradk Studiów Wschodnich,
Warszawa.

zna F3. Geografia ekonomic.

wiat4. Geografia fizyczna ś

Rosji;5. Eugeniusz Zieliński, :lipsa,
Warszawa 1994 r.

w skz6. Mapy topograficzne 0.

cyja 17. Rossijskaja Fiedieraaskij jezegodnik,
Moskwa 1993.

za R8. Geografia gospodarpół, PWE,
Warszawa 1996 r.

SPIS MIEJSCOWOŚCI W OBWODZIE KALININGRADZKIM¹⁸

A. Nazewnictwo rosyjskie (administracyjne od 1945 roku)

B.

Bałtijsk, □ *niem.* Pillau, □ *lit.* Piliava, □ *pol.* Pilawa,
 Bagrationowsk, □ *niem.* Preußisch Eylau, □ *lit.* Eiluva, □ *pol.* Pruska Hka
 Bolszakowo, □ *niem.* Skaisgirren, □ *lit.* Skaisgiriai

C.

Chrabrowo, □ *niem.* Powunden, □ *lit.* Pavandenė
 Czechowo, □ *niem.* Underwagen, □ *lit.* Ūdravangis
 Czerniachowsk, □ *niem.* Insterburg, □ *lit.* Isrutis, □ *pol.* Wystruć
 Czernyszewskoje, □ *niem.* Eydtkau, □ *lit.* Eitkūnai

D.

Dalnieje, □ *niem.* Groß Skirau, □ *lit.* Škirava
 Dobrowolsk, □ *niem.* Pillkalen (~Schloßberg), □ *lit.* Pilkalnis, □ *pol.* Pile
 Domnowo, □ *niem.* Domnau, □ *lit.* Dumnava, □ *pol.* Domnowo
 Donskoje, □ *niem.* Groß Dirschkeim, □ *lit.* Tirškamis
 Družba, □ *niem.* Allenburg, □ *lit.* Alna
 Dworek, □ *niem.* Inse, □ *lit.* Isė

F.

Frunzienskoje, □ *niem.* Jodlauken, □ *lit.* Juodlaukiai
 Furmanowo, □ *niem.* Zweilinden (~Stannaitschen), □ *lit.* Stanaičiai

G.

Gromowo, □ *niem.* Lauknen, □ *lit.* Lauknos
 Gurijewsk, □ *niem.* Neuhausen, □ *lit.* Naudiškiai
 Gusiew, □ *niem.* Gumbinnen, □ *lit.* Gumbinė, □ *pol.* Gąbin

¹⁸ Źródło M.Sielski, Przegląd Kaliningradzki, wyd. Ośrodek Studiów Wschodnich, 1995 r.

Gwardiejsk, □ *niem.* Tapiau, □ *lit.* Tepliuva, □ *pol.* Tapiawa
Gwardiejskoje, □ *niem.* Mühlhausen, □ *lit.* Malūnai

J.

Jantarnyj, □ *niem.* Palmnicken, □ *lit.* Palvininkai
Jasnaja Poljana, □ *niem.* Trakehnen, □ *lit.* Trakėnai
Jasnoje, □ *niem.* Kaukehmen (~Kuckerneese), □ *lit.* Kaukėnai

K.

Kaliningrad, □ *niem.* Königsberg, □ *lit.* Karaliaučius, □ *pol.* Króleć
Kamiensk, □ *niem.* Saalau, □ *lit.* Želva
Kasztanowo, □ *niem.* Almenhausen, □ *lit.* Almėnai
Komsomolsk, □ *niem.* Löwenhagen, □ *lit.* Akmenynė
Korniewo, □ *niem.* Zinten, □ *lit.* Žintai, □ *pol.* Cynty
Krasnolesje, □ *niem.* Rominten, □ *lit.* Rominta, □ *pol.* Rominty
Krasnoznamiensk, □ *niem.* Haselberg (~Lasdehnen), □ *lit.* Lazdi
Kryłowo, □ *niem.* Nordenburg, □ *lit.* Ašvinis
Kumiaczewo, □ *niem.* Kumehnen, □ *lit.* Kumėnai
Kutuzowo, □ *niem.* Schirwindt, □ *lit.* Širvinta, □ *pol.* Szyrwinty
Kwiednau, □ *niem.* Quednau, □ *lit.* Kvedenava

Ł.

Ładuszkin, □ *niem.* Bladiau, □ *lit.* Bladija
Łogwino, □ *niem.* Medenau, □ *lit.* Medinavai
Ługowoje, □ *niem.* Bilderweitschen, □ *lit.* Bildviečiai
Łunino, □ *niem.* Sanditten, □ *lit.* (*)

M.

Majowka, □ *niem.* Georgenburg, □ *lit.* Jurbarkas
Mamonowo, □ *niem.* Heiligenbeil, □ *lit.* Šventpilis, □ *pol.* Świątorskce
Marino, □ *niem.* Arnau, □ *lit.* Arnava
Matrosowo, □ *niem.* Gilge, □ *lit.* Gilija
Mieźdurieczje, □ *niem.* Norkitten, □ *lit.* Narkyčiai
Mielnikowo, □ *niem.* Rudau, □ *lit.* Rūdava, □ *pol.* Rudawa

Muromskoje, □ *niem.* Laptau (~ Lobetow), □ *lit.* Labota
 Mysowka, □ *niem.* Karkeln, □ *lit.* Karklė

N.

Nagornaja, □ *niem.* Schileitschen, □ *lit.* Šilininkai
 Niekrasowo, □ *niem.* Schaaken, □ *lit.* Žiokai, □ *pol.* Szaki
 Nieman, □ *niem.* Ragnit, □ *lit.* Ragaine, □ *pol.* Ragneta
 Niestierow, □ *niem.* Ebenrode (~Stallupönen), □ *lit.* Stalup, □ *pol.*
 Stałupiany
 Niewskoje, □ *niem.* Pillupönen, □ *lit.* Pilupėnai
 Nizowje, □ *niem.* Waldau, □ *lit.* Valdava, □ *pol.* Waldawa
 Nowostrojewo, □ *niem.* Trempen, □ *lit.* Trempiai

O.

Oziersk, □ *niem.* Angerapp (~ Darkehmen), □ *lit.* Darkieml. Darkiejmy

P.

Pionierskij, □ *niem.* Neukuhren, □ *lit.* Naujieji Kuršiai
 Polessk, □ *niem.* Labiau, □ *lit.* Labguva, □ *pol.* Łabiawa
 Porieczje, □ *niem.* Allenau, □ *lit.* Alnava
 Prawdinsk, □ *niem.* Friedland, □ *lit.* Romuva, □ *pol.* Frydła
 Primorje, □ *niem.* Kuhren, □ *lit.* Kuršiai
 Primorsk, □ *niem.* Fischhausen, □ *lit.* Žuvininkai, □ *pol.* Rył
 Puszkino, □ *niem.* Göritten, □ *lit.* Geritai

R.

Radužnoje, □ *niem.* Tollmingen, □ *lit.* Tolminkiemis
 Romanowo, □ *niem.* Pobethen, □ *lit.* Pabėdžiai
 Ruskoje, □ *niem.* Germau, □ *lit.* Girmava
 Rybaczij, □ *niem.* Rossitten, □ *lit.* Rasytė

S.

Saranskoje, □ *niem.* Laukischken, □ *lit.* Laukiška

Sielskoje, □ *niem.* Sankt Lorenz, □ *lit.* (*)
 Sławsk, □ *niem.* Heinrichswalde, □ *lit.* Gastos
 Sławskoje, □ *niem.* Kreuzburg, □ *lit.* Kryžiapolis
 Sowietusk, □ *niem.* Tilsit, □ *lit.* Tilže, □ *pol.* Tylża
 Swiętłogorsk, □ *niem.* Rauschen, □ *lit.* Rūšiai
 Swoboda, □ *niem.* Dittlacken, □ *lit.* Didlaukiai
 Szujki, □ *niem.* Spechtsboden, □ *lit.* Šugintai

T.

Tałpaki, □ *niem.* Taplacken, □ *lit.* (*)
 Timiriazewo, □ *niem.* Neukirch, □ *lit.* Naujoji
 Tiszyno, □ *niem.* Abschwangen, □ *lit.* Apušvangis

U.

Uljanowo, □ *niem.* Kraupischken, □ *lit.* Kraupiškas
 Uszakowo, □ *niem.* Brandenburg, □ *lit.* Vartava

W.

Władimirow, □ *niem.* Tharau, □ *lit.* Torava, □ *pol.* Tar
 Wiesiołoje, □ *niem.* Balga, □ *lit.* Balga, □ *pol.* Bałga

Z.

Zalesje, □ *niem.* Liebenfelde (~Mehlauken), □ *lit.* Miciiai
 Zaliwnoje, □ *niem.* Postnicken, □ *lit.* Paustininkai
 Zarieczje, □ *niem.* Kaimen, □ *lit.* Kaimėnai
 Zawiety, □ *niem.* Kattenau, □ *lit.* Katniava
 Zielenogradsk, □ *niem.* Kranz, □ *lit.* Krantas
 Znamiensk, □ *niem.* Wehlau, □ *lit.* Vėluva, □ *pol.* Wel

Ż.

Żeleznodorożnyj, □ *niem.* Gerdauen, □ *lit.* Girdava, Gierdawy
 Żylino, □ *niem.* Szillen, □ *lit.* Žiliai

SPIS MIEJSCOWOŚCI W OBWODZIE KALININGRADZKIM
B. Nazewnictwo niemieckie (administracyjne do 1945 roku)

A.

Abschwangen, □ *lit.* Apušvangis, □ *ros.* Tiszyno
 Allenau, □ *lit.* Alnava, □ *ros.* Porieczje
 Allenburg, □ *lit.* Alna, □ *ros.* Družba
 Almenhausen, □ *lit.* Almėnai, □ *ros.* Kasztanowo
 Angerapp (~ Darkehmen), □ *lit.* Darkiemis, □ *ros.* Oziersk, □ *pol.* Darkięny
 Arnau, □ *lit.* Arnava, □ *ros.* Marino

B.

Balga, □ *lit.* Balga, □ *ros.* Wiesiołoje, □ *pol.* Bałga
 Beynuhnen, □ *lit.* Bindžiunai, □ *ros.* (*)
 Bilderweitschen, □ *lit.* Bildviečiai, □ *ros.* Ługowoje
 Bladiau, □ *lit.* Bladija, □ *ros.* Ładuszkın
 Brandenburg, □ *lit.* Vartava, □ *ros.* Uszakowo
 Budwethen, □ *lit.* Budviečiai, □ *ros.* (*)

D.

Darkehmen (zob. ~Angerapp)
 Dittlacken, □ *lit.* Didlaukiai, □ *ros.* Swoboda
 Domnau, □ *lit.* Dumnava, □ *ros.* Domnowo, □ *pol.* Domnowo

E.

Ebenrode (~Stallupönen), □ *lit.* Stałupėnai, □ *ros.* Niestierow, □ *pol.* Stałpiany
 Eydtkau, □ *lit.* Eitkūnai, □ *ros.* Czernyszewskoje

F.

Fischhausen, □ *lit.* Žuvininkai, □ *ros.* Primorsk, □ *pol.* Rybaki
 Friedland, □ *lit.* Romuva, □ *ros.* Prawdinsk, □ *pol.* Frydłąd

G.

- Georgenburg, □ *lit.* Jurbarkas, □ *ros.* Majowka
 Georgenswalde, □ *lit.* Rantava, □ *ros.* (*)
 Gerdauen, □ *lit.* Girdava, □ *ros.* Železnodorožnyj, □ *pol.* Gierdawy
 Germau, □ *lit.* Girmava, □ *ros.* Russkoje
 Gilge, □ *lit.* Gilija, □ *ros.* Matrosowo
 Göritten, □ *lit.* Geritai, □ *ros.* Puszkino
 Groß Dirschkeim, □ *lit.* Tirškamis, □ *ros.* Donskoje
 Groß Jägersdorf, □ *lit.* Obeliškiai, □ *ros.* (*)
 Groß Legitten, □ *lit.* Laigyčiai, □ *ros.* Saranskoje
 Groß Skirau, □ *lit.* Škirava, □ *ros.* Dalnieje
 Gumbinnen, □ *lit.* Gumbinė, □ *ros.* Gusiew, □ *pol.* Gąbin
 Gutenfeld, □ *lit.* Akmenynė, □ *ros.* Komsomolsk

H.

- Haselberg (~Lasdehnen), □ *lit.* Lazdynai, □ *ros.* Krasnoznamiensk
 Heiligenbeil, □ *lit.* Šventpilis, □ *ros.* Mamonowo, □ *pol.* Świętomiejsc
 Heiligenwalde, □ *lit.* Šventagimai, □ *ros.* (*)
 Heinrichswalde, □ *lit.* Gastos, □ *ros.* Sławsk

I.

- Inse, □ *lit.* Isė, □ *ros.* Dworek
 Insterburg, □ *lit.* Isrutis, □ *ros.* Czerniachowsk, □ *pol.* Wystruć

J.

- Jodlauken, □ *lit.* Juodlaukiai, □ *ros.* Frunzienskoje

K.

- Kaimen, □ *lit.* Kaimėnai, □ *ros.* Zarieczje
 Kanthausen, □ *lit.* Kantėniai, □ *ros.* (*)
 Karkeln, □ *lit.* Karklė, □ *ros.* Mysowka

Kattenau, □ *lit.* Katniava, □ *ros.* Zawiety
 Kaukehmen (~Kuckerneese), □ *lit.* Kaukėnai, □ oje
 Kobbelbude, □ *lit.* Kobylbudziai, □ *ros.* (*)
 Königsberg, □ *lit.* Karaliaučius, □ *ros.* Kaliningra Królewiec
 Kranz, □ *lit.* Krantas, □ *ros.* Zielenogradsk
 Kraupischken, □ *lit.* Kraupiškias, □ *ros.* Uljanow
 Kreuzburg, □ *lit.* Kryžiapilis, □ *ros.* Sławskoje
 Kuckerneese (zob.~Kaukehmen)
 Kuhren, □ *lit.* Kuršiai, □ *ros.* Primorje
 Kumehnen, □ *lit.* Kumėnai, □ *ros.* Kumiaczewo

L.

Labiau, □ *lit.* Labguva, □ *ros.* Polessk, □ *pol.* Łabia
 Lappienen, □ *lit.* Lapynai, □ *ros.* (*)
 Laptau (~ Lobetow), □ *lit.* Labota, □ *ros.* Murom
 Lasdehnen (zob.~ Haselberg)
 Laukischken, □ *lit.* Laukiška, □ *ros.* (*)
 Lauknen, □ *lit.* Lauknos, □ *ros.* Gromowo
 Leipen, □ *lit.* Leipainiai, □ *ros.* (*)
 Liebenfelde (~Mehlauken), □ *lit.* Miellaukiai, □ esje
 Lobetow (zob. ~Laptau),
 Lochstädt, □ *lit.* Laukstyčiai, □ *ros.* (*)
 Löwenhagen, □ *lit.* Akmenyne, □ *ros.* Komsomol

M.

Mattenau, □ *lit.* Geniškėnai, □ *ros.* (*)
 Mehlauken (zob.~Liebenfelde)
 Medenau, □ *lit.* Medinavai, □ *ros.* Łogwino
 Mühlhausen, □ *lit.* Malūnai, □ *ros.* Gwardiejskoj
 Muldcken, □ *lit.* Muldziai, □ *ros.* (*)

N.

Neuhausen, □ *lit.* Naudiškiai, □ *ros.* Guriewsk
 Neukirch, □ *lit.* Naujoji, □ *ros.* Timiriazewo
 Neukuhren, □ *lit.* Naujieji Kuršiai, □ *ros.* Pionier

Nordenburg, □ *lit.* Ašvinis, □ *ros.* Kryłowo
 Norkitten, □ *lit.* Narkyčiai, □ *ros.* Mieźdurieczje

P.

Palmnicken, □ *lit.* Palvininkai, □ *ros.* Jantarnyj
 Pelleningken, □ *lit.* Pelininkai, □ *ros.* (*)
 Pillau, □ *lit.* Piliava, □ *ros.* Bałtijsk, □ *pol.* Pilawa
 Pillkalen (~Schloßberg), □ *lit.* Pilkalnis, □ *ros.* Do, □ *pol.* Piłkale
 Pillupönen, □ *lit.* Pilupėnai, □ *ros.* Niewskoje
 Piplin, □ *lit.* Papelkiai, □ *ros.* (*)
 Pobethen, □ *lit.* Pabėdžiai, □ *ros.* Romanowo
 Postnicken, □ *lit.* Paustininkai, □ *ros.* Zaliwnoje
 Powunden, □ *lit.* Pavandenė, □ *ros.* Chrabrowo
 Preußisch Eylau, □ *lit.* Eiluva, □ *ros.* Bagrationowsruska Iławka

Q.

Quednau, □ *lit.* Kvedenava, □ *ros.* Kwiednau

R.

Ragnit, □ *lit.* Ragaine, □ *ros.* Nieman, □ *pol.* Ragneta
 Rauschen, □ *lit.* Rūšiai, □ *ros.* Swietłogorsk
 Rominten, □ *lit.* Rominta, □ *ros.* Krasnolesje, □ *pol.* ...
 Rossitten, □ *lit.* Rasytė, □ *ros.* Rybaczij
 Rudau, □ *lit.* Rūdava, □ *ros.* Mielnikowo, □ *pol.* Ruć

S.

Saalau, □ *lit.* Želva, □ *ros.* Kamiensk
 Sanditten, □ *lit.* (*), □ *ros.* Łunino
 Sankt Lorenz, □ *lit.* (*), □ *ros.* Komsomolsk
 Schaaken, □ *lit.* Žiokai, □ *ros.* Niekrasowo, □ *pol.* Sz
 Schileitschen, □ *lit.* Šilininkai, □ *ros.* Nagornaja
 Schirwindt, □ *lit.* Širvinta, □ *ros.* Kutuzowo, □ *pol.* Ś
 Schloßberg (zob. ~Pillkalen)
 Skaisgirren, □ *lit.* Skaisgiriai, □ *ros.* Bolszakowo

Spechtsbøden, □ *lit.* Šugintai, □ *ros.* Szujki
 Stallupönen (zob. ~Ebenrode)
 Stannaitschen (zob. ~Zweilinden)
 Szillen, □ *lit.* Žiliai, □ *ros.* Žylino

T.

Tapiau, □ *lit.* Tepliuva, □ *ros.* Gwardiejsk, □ *pol.* Tap
 Taplacken, □ *lit.* (*), □ *ros.* Tałpaki
 Tharau, □ *lit.* Torava, □ *ros.* Władimirow, □ *pol.* Tara
 Tilsit, □ *lit.* Tilžê, □ *ros.* Sowietsk, □ *pol.* Tylża
 Tollmingen, □ *lit.* Tolminkiemis, □ *ros.* Radužnoje
 Trakehnen, □ *lit.* Trakėnai, □ *ros.* Jasnaja Polana
 Trempen, □ *lit.* Tremptiai, □ *ros.* Nowostrojewo
 Trutenau, □ *lit.* Trintėnai, □ *ros.* (*)

U.

Underwagen, □ *lit.* Ūdravangis, □ *ros.* Czechowo

W.

Waidehmen, □ *lit.* Vaidėnai, □ *ros.* (*)
 Waldau, □ *lit.* Valdava, □ *ros.* Nizowje, □ *pol.* Walda
 Walterkehmen, □ *lit.* Valterkiemis, □ *ros.* (*)
 Wargen, □ *lit.* Vargiai, □ *ros.* (*)
 Wehlau, □ *lit.* Vėluva, □ *ros.* Znamiensk, □ *pol.* Wela

Z.

Zinten, □ *lit.* Žintai, □ *ros.* Korniewo, □ *pol.* Cynty
 Zweilinden (~Stannaitschen), □ *lit.* Stanaičiai, □ *ros.* anowo

SPIS MIEJSCOWOŚCI W OBWODZIE KALININGRADZKIM
C. Nazewnictwo litewskie

A.

Akmenynė, □ *niem.* Löwenhagen, □ *ros.* Komsomolsk
 Almėnai, □ *niem.* Almenhausen, □ *ros.* Kasztanowo
 Alna, □ *niem.* Allenburg, □ *ros.* Družba
 Alnava, □ *niem.* Allenau, □ *ros.* Porieczje
 Apušvangis, □ *niem.* Abschwangen, □ *ros.* Tiszyno
 Arnava, □ *niem.* Arnau, □ *ros.* Marino
 Ašvinis, □ *niem.* Nordenburg, □ *ros.* Kryłowo

B.

Balga, □ *niem.* Balga, □ *ros.* Wiesiołoje, □ *pol.* Bałga
 Bildviečiai, □ *niem.* Bilderweitschen, □ *ros.* Ługowoje
 Bindžiūnai, □ *niem.* Beynuhnen, □ *ros.* (*)
 Bladija, □ *niem.* Bladiau, □ *ros.* Ładuszkin
 Budviečiai, □ *niem.* Budwethen, □ *ros.* (*)

D.

Darkiemis, □ *niem.* Angerapp (~ Darkehmen), □ *ros.* Oziersk, □ *pol.* Darkejmy
 Didlaukiai, □ *niem.* Dittlacken, □ *ros.* Swoboda
 Dumnava, □ *niem.* Domnau, □ *ros.* Domnowo, □ *pol.* Domnowo

E.

Eiluva, □ *niem.* Preußisch Eylau, □ *ros.* Bagrationowsk, □ *pol.* Pruska Hławka
 Eitkūnai, □ *niem.* Eydtkau, □ *ros.* Czernyszewskoje

G.

Gastos, □ *niem.* Heinrichswalde, □ *ros.* Sławsk
 Geniškėnai, □ *niem.* Mattenau, □ *ros.* (*)
 Geritai, □ *niem.* Göritten, □ *ros.* Puzskino
 Gilija, □ *niem.* Gilge, □ *ros.* Matrosowo

Girdava, □ *niem.* Gerdauen, □ *ros.* Železnodorožnyj, □ *pol.* wy
 Girmava, □ *niem.* Germau, □ *ros.* Russkoje
 Gumbinė, □ *niem.* Gumbinnen, □ *ros.* Gusiew, □ *pol.* Gąbi

I.

Isė, □ *niem.* Inse, □ *ros.* Dworek
 Isrutis, □ *niem.* Insterburg, □ *ros.* Czerniachowsk, □ *pol.* W

J.

Juodlaukiai, □ *niem.* Jodlauken, □ *ros.* Frunzienskoje
 Jurbarkas, □ *niem.* Georgenburg, □ *ros.* Majowka

K.

Kaimėnai, □ *niem.* Kaimen, □ *ros.* Zarieczje
 Kantėnai, □ *niem.* Kanthausen, □ *ros.* (*)
 Karaliaučius, □ *niem.* Königsberg, □ *ros.* Kaliningrad, □ *pvieć*
 Karklė, □ *niem.* Karkeln, □ *ros.* Mysowka
 Katniava, □ *niem.* Kattenau, □ *ros.* Zawiety
 Kaukėnai, □ *niem.* Kaukehmen (~ Kuckerneese), □ *ros.* Jas
 Kobylbudžiai, □ *niem.* Kobbelbude, □ *ros.* (*)
 Krantas, □ *niem.* Kranz, □ *ros.* Zielenogradsk
 Kraupiškās, □ *niem.* Kraupischken, □ *ros.* Uljanowo
 Kryžiapilis, □ *niem.* Kreuzburg, □ *ros.* Sławskoje
 Kumėnai, □ *niem.* Kumehnen, □ *ros.* Kumiaczewo
 Kuršiai, □ *niem.* Kuhren, □ *ros.* Primorje
 Kvedenava, □ *niem.* Quednau, □ *ros.* Kwiednau

L.

Labguva, □ *niem.* Labiau, □ *ros.* Polesk, □ *pol.* Łabiawa
 Labota, □ *niem.* Laptau (~ Lobetow), □ *ros.* Muromskoje
 Laigyčiai, □ *niem.* Groß Legitten, □ *ros.* (*)
 Laukiška, □ *niem.* Laukischken, □ *ros.* Saranskoje
 Lapynai, □ *niem.* Lappienen, □ *ros.* (*)
 Lauknos, □ *niem.* Lauknen, □ *ros.* Gromowo

Laukstyčiai, □ *niem.* Lochstädt, □ *ros.* (*)
 Lazdynai, □ *niem.* Haselberg (~Lasdehnen), □ *ros.* Кайенск
 -Leipainiai, □ *niem.* Leipen, □ *ros.* (*)

M.

Malūnai, □ *niem.* Mühlhausen, □ *ros.* Gwardiejskoje
 Medinavai, □ *niem.* Medenau, □ *ros.* Łogwino
 Miellaukiai, □ *niem.* Liebenfelde (~Mehlauken), □ *r*
 Muldziai, □ *niem.* Muldcken, □ *ros.* (*)

N.

Narkyčiai, □ *niem.* Norkitten, □ *ros.* Miezdurieczie
 Naudiškiai, □ *niem.* Neuhausen, □ *ros.* Guriewsk
 Naujieji Kuršiai, □ *niem.* Neukuhren, □ *ros.* Pioniers
 Naujoji, □ *niem.* Neukirch, □ *ros.* Timiriazewo

O.

Obeliškiai, □ *niem.* Groß Jägersdorf, □ *ros.* (*)

P.

Pabėdžiai, □ *niem.* Pobethen, □ *ros.* Romanowo
 Palvininkai, □ *niem.* Palmnicken, □ *ros.* Jantarnyj
 Papelkiai, □ *niem.* Piplin, □ *ros.* (*)
 Paustininkai, □ *niem.* Postnicken, □ *ros.* Zaliwnoje
 Pavandenė, □ *niem.* Powunden, □ *ros.* Chrabrowo
 Pelininkai, □ *niem.* Pellingken, □ *ros.* (*)
 Piliava, □ *niem.* Pillau, □ *ros.* Bałtijsk, □ *pol.* Pilawa
 Pilkalnis, □ *niem.* Pillkalen (~Schloßberg), □ *ros.* Dob □ *pol.* Piłkale
 Pilupėnai, □ *niem.* Pillupönen, □ *ros.* Niewskoje

R.

Ragaine, □ *niem.* Ragnit, □ *ros.* Nieman, □ *pol.* Ragneta

Rantava, □ *niem.* Georgenswalde, □ *ros.* (*)
 Rasytė, □ *niem.* Rossitten, □ *ros.* Rybaczij
 Rominta, □ *niem.* Rominten, □ *ros.* Krasnolesje, □ *pol.* Rominty
 Romuva, □ *niem.* Friedland, □ *ros.* Prawdinsk, □ *pol.* Frydład
 Rūdava, □ *niem.* Rudau, □ *ros.* Mielnikowo, □ *pol.* Rudawa
 Rūšiai, □ *niem.* Rauschen, □ *ros.* Swietłogorsk

S.

Šilininkai, □ *niem.* Schileitschen, □ *ros.* Nagornaja
 Širvinta, □ *niem.* Schirwindt, □ *ros.* Kutuzowo, □ *pol.* Szyrwinty
 Skaisgiriai, □ *niem.* Skaisgirren, □ *ros.* Bolszakowo
 Škirava, □ *niem.* Groß Skirau, □ *ros.* Dalnieje
 Stalupėnai, □ *niem.* Ebenrode (~Stallupönen), □ *ros.* Niestierov
 Stalupiany
 Stanaičiai, □ *niem.* Zweilinden (~Stannaitschen), □ *ros.* Furman
 Šugintai, □ *niem.* Spechtsboden, □ *ros.* Szujki
 Šventagimai, □ *niem.* Heiligenwalde, □ *ros.* (*)
 Šventpilis, □ *niem.* Heiligenbeil, □ *ros.* Mamonowo, □ *pol.* Święce

T.

Tepliuva, □ *niem.* Tapiau, □ *ros.* Gwardiejsk, □ *pol.* Tapiawa
 Tilžė, □ *niem.* Tilsit, □ *ros.* Sowietsk, □ *pol.* Tylża
 Tirškamis, □ *niem.* Groß Dirschkeim, □ *ros.* Donskoje
 Tolminkiemis, □ *niem.* Tollmingen, □ *ros.* Radužnoje
 Torava, □ *niem.* Tharau, □ *ros.* Władimirow, □ *pol.* Tarawa
 Trakėnai, □ *niem.* Trakehnen, □ *ros.* Jasnaja Polana
 Trempiai, □ *niem.* Trempen, □ *ros.* Nowostrojewo
 Trintėnai, □ *niem.* Trutenau, □ *ros.* (*)

U.

Ūdravangis, □ *niem.* Underwagen, □ *ros.* Czechowo

V.

Vaidėnai, □ *niem.* Waidehmen, □ *ros.* (*)

Valdava, □ *niem.* Waldau, □ *ros.* Nizowje, □ *pol.* Waldawa

Valterkiemis, □ *niem.* Walterkehmen, □ *ros.* (*)

Vargiai, □ *niem.* Wargen, □ *ros.* (*)

Vartava, □ *niem.* Brandenburg, □ *ros.* Uszakowó

Veluva, □ *niem.* Wehlau, □ *ros.* Znamiensk, □ *pol.* Welawa

Ž.

Želva, □ *niem.* Saalau, □ *ros.* Kamiensk

Žintai, □ *niem.* Zinten, □ *ros.* Korniewo, □ *pol.* Cynty

Žiliai, □ *niem.* Szillen, □ *ros.* Żylino

Žiokai, □ *niem.* Schaaken, □ *ros.* Niekrasowo, □ *pol.* Szaki

Žuvininkai, □ *niem.* Fischhausen, □ *ros.* Primorsk, □ *pol.* Rybaki

SPIS MIEJSCOWOŚCI W OBWODZIE KALININGRADZKIM

D. Nazewnictwo polskie

B.

Bałga, □ *ros.* Wiesiołoje, □ *niem.* Balga, □ *lit.* Balga

C.

Cynty, □ *ros.* Korniewo, □ *niem.* Zinten, □ *lit.* Žintai

D.

Darkiejmy, □ *ros.* Oziersk, □ *niem.* Angerapp (~ Darkehmen), □ *lit.* Darkiemis
Domnowo, □ *ros.* Domnowo, □ *niem.* Domnau, □ *lit.* Dumnava

F.

Frydłąd, □ *ros.* Prawdinsk, □ *niem.* Friedland, □ *lit.* Romuva

G.

Gąbin, □ *ros.* Gusiew, □ *niem.* Gumbinnen, □ *lit.* Gumbinė
Gierdawy, □ *ros.* Żeleznodorożnyj, □ *niem.* Gerdauen, □ *lit.* Girdava

K.

Królewiec, □ *ros.* Kaliningrad, □ *niem.* Königsberg, □ *lit.* Karaliaučius

Ł.

Łabiawa, □ *ros.* Polessk, □ *niem.* Labiau, □ *lit.* Labguva

P.

Pilawa, □ *ros.* Białtyjsk, □ *niem.* Pillau, □ *lit.* Piliava
Piłkale, □ *ros.* Dobrowolsk, □ *niem.* Pillkalen (~Schloßberg), □ *lit.* Pilkalnis

Pruska Hławka, □ *ros.* Bagrationowsk, □ *niem.* Preußisch Eylau, □ *lit.* Eiluva

R.

Ragneta, □ *ros.* Nieman, □ *niem.* Ragnit, □ *lit.* Ragaine

Rantawa, □ *ros.* (*); □ *niem.* Georgenswalde, □ *lit.* Rantava

Rominty, □ *ros.* Krasnolesje, □ *niem.* Rominten, □ *lit.* Rominta

Rudawa, □ *ros.* Mielnikowo, □ *niem.* Rudau, □ *lit.* Rūdava

Rybaki, □ *ros.* Primorsk, □ *niem.* Fischhausen, □ *lit.* Žuvininkai

S.

Stałupiany, □ *ros.* Niestierow, □ *niem.* Ebenrode (~Stallupönen), □ *lit.*

Stalupėnai

Szaki, □ *ros.* Niekrasowo, □ *niem.* Schaaken, □ *lit.* Žiokai

Szyrwinty, □ *ros.* Kutuzowo, □ *niem.* Schirwindt, □ *lit.* Širvinta

Ś.

Świętomiejsce, □ *ros.* Mamonowo, □ *niem.* Heiligenbeil, □ *lit.* Šventpilis

T.

Tapiawa, □ *ros.* Gwardiejsk, □ *niem.* Tapiau, □ *lit.* Tepliuva

Tarawa, □ *ros.* Władimirow, □ *niem.* Tharau, □ *lit.* Torava

Tylża, □ *ros.* Sowietk, □ *niem.* Tilsit, □ *lit.* Tilžė

W.

Waldawa, □ *ros.* Nizowje, □ *niem.* Waldau, □ *lit.* Valdava

Welawa, □ *ros.* Znamiensk, □ *niem.* Wehlau, □ *lit.* Vėluva

Wystruć, □ *ros.* Czerniachowsk, □ *niem.* Insterburg, □ *lit.* Isrutis

